Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury

Studijní program: Bakalářský

Studijní obor: Filologie

Dívčí romány S. Rudolfa

(náměstové okruhy, postavy a jazyk před rokem 1989 a po něm)

Girl´s Novels by S. Rudolf

(Topics, Thematic Lines, Characters and Language efore 1989 and after)

Bakalářská práce: 10-FP-KČL-B-42

Autor: Markéta VAŇOUČKOVÁ Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Váňová

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
69	0	0	0	17	1

V Liberci dne: 12.12.2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát):	Markéta VAŇOUČKOVÁ
adresa:	Pionýrů 774, 293 06 Kosmonosy
studijní obor (kombinace):	Filologie - český jazyk a literatura
Název BP:	**Dívčí romány S. Rudolfa (námětové okruhy, postavy a jazyk před rokem 1989 a po něm)**
Název BP v angličtině:	**Girl's Novels by S. Rudolf (Topics, Thematic Lines, Characters and Language before 1989 and after)**
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Váňová
Konzultant:	
Termín odevzdání:	duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 25.4. 2010

M. Kaněra

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): MARKÉTA VAŇOUČKOVÁ

Datum: 12.12. 2012 Podpis: Vaň

Název BP:	DÍVČÍ ROMÁNY S. RUDOLFA (NÁMĚTOVÉ OKRUHY, POSTAVY A JAZYK PŘED ROKEM 1989 A PO NĚM)
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Váňová
Cíl:	Analýza vybraných titulů S. Rudolfa: typy hrdinek, námětové okruhy, jazyk a styl - srovnání tvorby autora před rokem1989 a po něm; tvorba S. Rudolfa v kontextu 90. letech 20. století.
Požadavky:	Studium primární a sekundární literatury.
Metody:	Textová analýza, interpretace, komparace, syntéza.
Literatura:	Mocná, Dagmar. Červená knihovna. Studie kulturně a literárně historická. Praha - Litomyšl : Paseka, 1996. RUDOLF, Stanislav. Něžně háčkovaný čas. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1980. 214, [2] s. Zlatý klíček. RUDOLF, Stanislav. Pusinky. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1987. 226 s. RUDOLF, Stanislav. Metráček : aneb nemožně tlustá holka. 1. vyd. Praha : Olympia, 1972. 160 s. RUDOLF, Stanislav. Nebreč, Lucie. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1985. 213 s. Zlatý klíček. RUDOLF, Stanislav. Údolí krásných žab. 1. vyd. Praha : Olympia, 1974. 195 s. RUDOLF, Stanislav. První polovina nebe. Vyd. 2. Praha : Víkend, 1997. 214 s. ISBN 80-85614-98-7. RUDOLF, Stanislav. Zatmění srdce. 2. vyd. Praha : Vydavatelství Víkend, 1998. 207 s. Čtení pro dívky. ISBN 80-7222-058-6. RUDOLF, Stanislav. Ráj je daleko. [1]. [Praha] : Vydavatelství Víkend, 1997. 252 s., front. ISBN 80-7222-022-5. RUDOLF, Stanislav. Co jsme si říkali k ránu. 2. vyd. Praha : Víkend, 1997. 221 s. ISBN 80-7222-019-5. RUDOLF, Stanislav. Moje paličaté IQ. Praha : Víkend, 1996. 260 s. ISBN 80-85614-82-0. Sieglová, Naděžda. Próza s dívčí hrdinkou. Brno : CERM, 2000. Sirovátka, Oldřich: Literatura na okraji, I. vydání, Praha: Československý spisovatel, 1990. Toman, Jaroslav. Trivialita a kýč v literatuře pro děti a mládež. Brno : CERM, 2000. Vařejková, Věra. Česká próza s dívčí hrdinkou I, II. Ostrava : Scholaforum, 1995.Jaroslav Toman- Trivialita a kýč.

Čestné prohlášení

Název práce:	Dívčí romány S. Rudolfa (námětové okruhy, postavy a jazyk před rokem 1989 a po něm).
Jméno a příjmení autora:	Markéta Vaňoučková
Osobní číslo:	P08000933

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

5. 6. 2012

.....

Markéta Vaňoučková

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní magistře Kateřině Váňové za vstřícný přístup, ochotnou pomoc a cenné rady při vedení práce. Poděkování patří také mé rodině, která mne po celou dobu studia věrně podporovala.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na námětové okruhy, postavy a jazyk v románech Stanislava Rudolfa se zřetelem na období před rokem 1989 a po něm.

Anotace

Teoretická část bakalářské práce pojednává o charakteristice prózy s dívčí hrdinkou (rysy a znaky žánru), dále představuje významné autory, kteří se věnují nebo věnovali próze pro dívky. Poslední tematický celek teoretické části představuje Stanislava Rudolfa a jeho tvorbu.
Praktická část je věnována analýze vybraných titulů, přičemž se zaměřujeme zejména na hlavní postavy, prostředí a jazyk a styl. Závěr práce obsahuje shrnutí povahových i vnějších rysů Rudolfových hrdinek.

Annotation

The theoretical part of dissertation deals with characteristics of prose with girl heroine (features and characteristics of the genre), also presents important authors who have been devoted to literature for girls. The last thematic whole of theoretical part introduces Stanislav Rudolf and his work.

The practical part deals with analysis of selected titles, while we focus on main characters, environment, language and style. The conclusion contains a summary of the personalities and external characteristics of Rudolf's heroines.

Klíčová slova: próza s dívčí hrdinkou, dívčí román, Stanislav Rudolf

Obsah

1. Úvod ... 8
2. Teoretická část ... 10
2.1. Charakteristika žánru ... 10
2.2. Významní autoři próz pro dívky ... 12
2.3. Stanislav Rudolf ... 16
2.4. Tvorba Stanislava Rudolfa ... 17
3. Praktická část ... 19
3.1. Něžně háčkovaný čas (A) ... 19
Petra a Dominik (B) ... 20
3.1.1. Tematická výstavba díla ... 21
3.1.2. Prostředí ... 36
3.1.3. Hlavní postava ... 41
3.2. Jazykové prostředky Stanislava Rudolfa ... 49
3.2.1. Lexikální rovina ... 49
3.2.2. Nespisovná čeština ... 52
3.2.3. Poetistická složka ... 55
3.2.4. Jména a přezdívky ... 57
3.3. Obecné poznatky o dílech Stanislava Rudolfa ... 59
3.4. Hrdinky Stanislava Rudolfa ... 61
4. Závěr ... 63
5. Použitá literatura ... 66
6. Příloha ... 69

1. Úvod

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit a analyzovat námětové okruhy, postavy a jazyk dívčích próz Stanislava Rudolfa před rokem 1989 a po něm.

V teoretické části, která je rozdělena do tří tematických celků, se pokusím o charakteristiku žánru s přiblížením jeho typických rysů, dále uvedu významné představitele dívčí prózy v české literatuře, ale především budu věnovat pozornost spisovateli Stanislavu Rudolfovi a proměnám typu jeho postav, jazyku a prostředí 90. letech 20. století. Dané problematice je věnováno mnoho studií a publikací, jež se orientují na přední představitele dívčí prózy, potažmo i na tvorbu Stanislava Rudolfa. Jmenujme například *Slovník literární teorie* (Š. Vlašín, 1948), *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury* (J. Toman, 1992), dále, *Českou prózu s dívčí hrdinkou* (V. Vařejková, 1994), *Prózu s dívčí hrdinkou* (N. Sieglová, 2000) či *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století* (S. Urbanová, 2004).

Praktická část práce je rozdělena do dvou tematických celků. V prvním tematickém celku se věnuji analýze vybraných titulů s důrazem především na typické rysy Rudolfovy tvorby a na náměty jeho próz. Zajímám se především o změny v jeho tvorbě s ohledem na proměny tohoto žánru obecně, zvláště v souvislosti se změnami, ke kterým došlo v literatuře pro děti a mládež v 90. letech 20. století. Správná volba knih obsahujících podobná témata a přibližně stejně staré hrdinky nám pomohou objasnit, do jaké míry se měnily postavy, témata, prostředí a jazyk. Analýza zvolených děl dále ověří předpoklady, že změny ve společnosti a druh městského prostředí ovlivňují dospívání hrdinek a že slovní zásoba autora je závislá na proměnách jazyka mládeže v daných obdobích. Poté porovnávám změny, kterými se liší knihy vydané před rokem 1989 a po něm.

V druhém tematickém celku se pokusím o srovnání hrdinek v letech sedmdesátých a devadesátých.

V závěru práce zhodnotím, zda analýzy odpovídají předpokladům. Uvádím fakta a poznatky, k nimž jsem během své analýzy a bádání dospěla.

2. Teoretická část

2.1. Charakteristika žánru

Charakteristika žánru, jehož počátky jsou datovány od 20. let 19. století, je provázena již od počátku terminologickou nejednotností. Současně s pojmem „próza s dívčí hrdinkou“ charakterizující kvalitní umělecká díla se objevují termíny odkazující k brakové literatuře jako „dívčí román“, „román pro služky“, „dívčí četba“, „dívčí literatura“, „harlekýnky“ apod. vydávané v edicích „Růžová knihovna“ a „Červená knihovna“.

Oběma typům próz dominuje dívčí hrdinka řešící citové problémy, krizové a konfliktní situace v době dospívání. V těchto situacích si hrdinka prohlubuje nebo vytváří své mravní kvality.[1]

- *Próza s dívčí hrdinkou (dívčí román, román pro dívky, dívčí literatura)*

Próza s dívčí hrdinkou se vyznačuje tendencemi o tvůrčí originalitu. Striktně odmítá námětovou a motivickou stereotypnost, povrchnost jazyka a vytváření díla z čistě komerčního tlaku.[2]

Úkolem umělecky kvalitní prózy je přiblížit čtenářkám hrdinky s různými charaktery, názory a hlubokým cítěním. Autoři se v dílech pokouší o psychologizaci postav, vnitřní monology, nejen vnější, nýbrž také vnitřní charakteristiku postav apod. Proto jádro příběhu tvoří hrdinky, které hledají správnou cestu, na které si své chování ujasňují, aby v závěru nalezly sebe samy.

[1]TOMAN, J, : *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1992 s. 73
[2]VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994, s. 20

Próza s dívčí hrdinkou je charakteristická třemi typy protagonistek, které se věkově odlišují. První skupinou jsou venkovská děvčata, nezkažená, charakterní, avšak v kolektivu nevýrazná. Druhou skupinu tvoří plaché, neprůbojné dívky s ušlechtilým chováním ve věku 14-16 let. Poslední skupinou jsou 16-ti leté atraktivní dívky, sebevědomé, povrchní, bez zájmu o kolektiv. Všechny jmenované typy hrdinek prochází vývojovými změnami, ve kterých mění svou podstatu chování a myšlení, aby jako vyzrálé dívky našly své místo v životě a ve společnosti.[3]

- *dívčí románek*

Dívčím románkem rozumíme masově rozšířenou prózu určenou dospívajícím dívkám. Vzniká pod vlivem komerce, na popud poptávky je vydáván ve velkém množství ve specializovaných edicích. Z tohoto typu literatury se stává zboží, které se vyznačuje jednoznačnou a cílevědomou funkčností a prudkým poklesem umělecké hodnoty.

Tento typ prózy je charakteristický nekomplikovaným syžetem, humorným stylem bez tvůrčí originality, se značně omezeným popisem postav, málo diferencovanou výrazovou rovinou v lexiku, syntaxi a frazeologii. V jednoduchém ději jsou hlavními činiteli náhody tvořící napínavé zápletky. Příběh plyne přímočaře k happy endu. Pevně daný charakter postav se po celou dobu příběhu nemění. Každá postava má k sobě protějšek, jsou tzv. černobílé. Počet postav je též předem stanoven. Témata jsou vybírána za jediným cílem, zaujmout čtenářky a probudit v nich emoční prožitky. Příběh je psán jednoduchým jazykem.

Nosným prvkem dívčích románků je přítomnost hrdinky s ideálním charakterem bez výrazné individuálnosti a diferenciace, kolem které je vybudován příběh vycházející z věkových, individuálních a citových dispozic čtenářek. Ty umožňují náctiletý dívkám ztotožnění s hrdinkou.

[3] URBANOVÁ, S.: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století : (reflexe české tvorby a recepce).* V Olomouci: Votobia, 2004, s. 180

Žánr oslovuje konkrétní skupinu čtenářů, jejichž věk bývá bohužel nižší než věk literárních hrdinů.

2.2. Významní autoři próz pro dívky

Jak jsme se již zmínili, v Českých zemích se próza s dívčí protagonistkou začala rozvíjet v období národního obrození, převážně u spisovatelky M. D. Rettigové. Avšak první román označený jako próza pro dívky vyšel až o pár let později, v roce 1887 pod názvem *Svéhlavička* (E. Krásnohorská). Román napsaný dle německé předlohy[4] humorně pojednává o tvrdohlavé dívce a její proměně v opravdovou dámu. E. Krásnohorská měla román původně pouze přeložit, byla však knihou tak nadšena, že se rozhodla ztvárnit ji svým způsobem. N. Sieglová označuje tuto prózu jako *typický prototyp komerčního románu*.[1] *Svéhlavička* se po čtenářském úspěchu dočkala dalších třech pokračování (*Svéhlavička nevěstou,* 1900; *Svéhlavička ženuškou,* 1900; *Svéhlavička babičkou*, 1907). Série knih, které jsou typické stereotypním schematismem, tak N. Sieglová ve studii *Próza s dívčí hrdinkou* (1944) označuje právě za *„dívčí romány*" a E. Krásnohorskou za jeho zakladatelku u nás.[5]

Úspěch Krásnohorské inspiroval také další autory 90. let 19. století, např. S. Podlipskou, R. Jesenskou nebo V. Pittnerovou. Začátkem 20. let 20. století došlo ke změně životního stylu a také postavení žen a dívek ve společnosti prošlo změnou. Proměňuje se i podoba dívčího románu. V tomto období vychází literatura pro dívky v nejrůznějších edicích, některé prózy dokonce na pokračování. Na dílech z těchto let a také z období prvorepublikového jsou patrné znaky brakové literatury spjaté

[4] RHODENOVÁ, E. von.: *Trotzkopf*, 1. Vyd. 1883, Arena, 222s.
[5] VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994,s. 21

s termínem „dívčí román“. Vyhledávanými autory se v té době stali například V. Neubauer, J. Wenig, L.Marlínová a další.[6]

Ve 40. letech minulého století mezi autorky próz pro dívky patřily M. Majerová (*Robinsonka*, 1940) a M. Pujmanová (*Předtucha*, 1942), jejichž díla se měla vyrovnat s nedostatky triviální literatury. Autorky zobrazují své hrdinky autenticky a nechávají je procházet opravdovými krizovými situacemi. Svými knihami tak daly této literatuře zcela nový rozměr.[7]

Po téměř desetileté odmlce vychází romány H. Šmahelové *Mládí na křídlech* (1956) a *Velké trápení* (1957), které byly zlomovými v rozvoji prózy s dívčí hrdinkou. Rázem upoutaly pozornost kritiky. Nebyly totiž už poznamenány sentimentem románů z let 20. a 30. Z. K. Slabý ve své studii věnované H. Šmahelové z roku 1961[1] komentuje její úsilí o regeneraci dívčí literatury. „*Jenomže ona si přímo programově řekla, že chce českou dívčí literaturu vymanit z povrchnosti, limonádovosti, obscénnosti. Bylo jí od počátku jasné, že řemeslní literáti zavedli literaturu pro dívky na scestí.*“Její romány otevřely cestu další vlně autorů, například: J. Červenková, J. Procházka či S. Rudolf.[8]

Nové impulzy přinesla také díla druhé poloviny 60. let, kdy Státní nakladatelství dětské knihy vydává texty, jako jsou *Divoké prázdniny* (J. Procházka, 1967), *Čtyřlístek pro štěstí* (J. Červenková, 1969) či *Metráček* (S. Rudolf, 1969). V. Vařejková dodává: *Tyto knihy se také úspěšně vymkly ze zažitého klišé dívčího románu a vnesly do tvorby tvořivou atmosféru doby svého vzniku.*[9]

Autorům jde především o zpodobnění jedinečné dívčí hrdinky v určité etapě jejího života. *Také sémantický přesah, propracovanější dějová*

[6]VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994, s. 21
[7]Tamtéž, s. 22
[8] Tamtéž, s. 22
[9] Tamtéž, s. 23

či prožitková linie jsou důvody, které posunuly tyto prózy na úroveň tzv. vysoké tvorby, upozorňuje V. Vařejková.[10]

V sedmdesátých a osmdesátých letech se próza pro dívky těšila velké přízni. Na jejich úspěchy pak navázali například J. Dědková (*Čas pampelišek*, 1976; *Martina*, 1979), J. Suchý (*Katka má starosti*, 1976), M. Syrová (*Panny od královny Anny*, 1983) a další. S narůstajícím zájmem o tento druh literatury se začala rozvíjet také nakladatelství. Vznikla samostatná edice *Veronika* nakladatelství Albatros, v neposlední řadě také brněnské nakladatelství *Blok,* které využilo zájmu veřejnosti a navýšilo produkci.

Rok 1989 spolu se zánikem cenzury přinesl období těšící se tvorbě podřízené komerčnímu tlaku. Autoři (např. K. Štorkán, H. Longinová, E. Bernardinová, J. Smetanová, L. Lanczová) oživovali svá díla novými, dosud tabuizovanými tématy, jako jsou drogy, sex, promiskuita, homosexualita, deviace, AIDS, vztah dívky a staršího muže apod. J. Toman upozorňuje na fakt, že mnohá díla se hlásí k brakové literatuře už jen svou vnější podobou, jako typické znaky uvádí „*křiklavé a iluzivní fotomontáže na obálce i vemlouvané reklamní charakteristiky na zadní desce.*“[11] Díla pokleslé kvality se mimo jiné vyznačují podobnými tématy a nízkou jazykovou úrovní. Důležitou roli zde hraje také náhoda a náhlé prozření.[12]

Mezi další spisovatele s nižší kvalitou tvorby řadíme například Z. Franckovou (*Pro lásku se džbánem*, 1995), J. Jahodovou (*Šestnáct a půl*, 1995), L. Lanczová (*Lucky Luk*, 1995) či J. Tomanovou (*Modré oči osudu*, 1997).

[10]VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994, s. 22
[11] TOMAN, J.:*Trivialita a kýč v dětské literatuře pro děti a mládež*. 1. vyd. Brno:Akademické nakl. CERM, 2000, s. 39
[12] VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994, s. 22

Naopak výjimečnými osobnostmi 90. let jsou spisovatelky M. Drivjerová a I. Procházková. Přestože jsou jejich příběhy vybudovány na tradičních vazbách na rodinu, školu, první lásky, zachycují vývojové změny hrdinek v rozpětí delšího časového úseku. Čtenář si v plynulém ději s propojenými událostmi lépe uvědomí přeměnu dětského hrdiny v dospívajícího jedince.

Z autorů píšících v posledním desetiletí kvalitní prózu s dívčí hrdinkou, která opět inklinuje ke společenskému a psychologickému románu, jmenujme například: V. Řeháčkovou- (*Matkou na půl úvazku,* 2008), V. Svobodovou (*Když se máma s tátou berou,* 2008), Z. Franckovou (*Hedvika*, 2009) či L. Stínila (*Lásko, kde jsi?*, 2009).

Při sestavení krátkého přehledu chronologie české prózy s dívčí hrdinkou jsem čerpala z publikací autorů, jako je M. Genčiová[13], Š. Vlašín[14], O. Sirovátky[15], V. Vařejková,[16] J. Toman[17] či v neposlední řadě také S. Urbanová.[18]

[13] GENČIOVÁ, M.: *Dívčí hrdinky vně žánru. Studie v souboru statí Dívky pro román* (uspořádal Z. Slabý.) Praha: SNDK, 1967
[14] VLAŠÍN, Š.: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984
[15] SIROVÁTKA, O.: *Literatura na okraji*. Československý spisovatel, Praha 1990, s. 11
[16] VAŘEJKOVÁ, V.: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2.* 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994
[17] TOMAN, J.:*Trivialita a kýč v dětské literatuře pro děti a mládež.* 1. vyd. Brno:Akademické nakl. CERM, 2000, s. 40
[18] URBANOVÁ, S.: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století : (reflexe české tvorby a recepce).* V Olomouci: Votobia, 2004, s 180

2.3. Stanislav Rudolf

Stanislav Rudolf se do literatury zapsal jako prozaik a filmový scenárista.

Narodil se 16. února 1932 v Jičíně v rodině železničáře a zemědělské dělnice. Rodina žila v malebné vesnici Železnice nedaleko Jičína. Rudolf vystudoval jičínské gymnázium a po neúspěšných přijímacích zkouškách na FAMU nastoupil do Výzkumného ústavu rozhlasové a televizní techniky, kde pracoval tři měsíce. V letech 1951-1954 studoval Pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích, oženil se a nastoupil jako učitel na Základní školu v Písku. Od roku 1956 dálkově studoval češtinu na pedagogické fakultě v Praze. V 60. letech začal učit na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Brandýse nad Labem, kde přednášel českou literaturu a teorii literatury. Stále více ho však přitahovala žurnalistika, a proto nakonec přešel do Pionýrských novin, kde se stal redaktorem. Působení v redakci časopisu Květy bylo spojeno s mnoha cestami do zahraničí, na kterých se setkával s různými osudy dětí, které se později staly inspirací a podnětem v jeho literární tvorbě. V 70. letech působil jako spisovatel z povolání v oblasti prózy s dívčí hrdinkou a scénářů televizních her především ze světa dětí a mládeže. Od roku 1983 jako vedoucí 4. dramaturgické skupiny Filmového studia na Barrandově stál u zrodu mnoha filmů pro děti i dospělé, které měly náměty částečně vzaté i z jeho literární tvorby.[19]

[19]JANOUŠEK, P.: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 2, M - Ž. Vyd. 1. Praha: Brána: Knižní klub, 1998. 600 s

2.4. Tvorba Stanislava Rudolfa

Svou literární kariéru započal slavným románem pro mládež, *Metráček aneb Nemožně tlustá holka* (1969). Román byl čtenářsky natolik úspěšný, že se dočkal jak druhého dílu *Metráček aneb Kostky jsou vrženy* (1977), tak také filmového zpracování *Metráček* (1971) v režii J. Pinkavy.

Během několika let vytvořil Rudolf rozsáhlou řadu děl, ve kterých se zaměřuje především na děvčata a chlapce v období dospívání, jež se dokázali vypořádat s nepřízněmi osudu a překonat nejrůznější překážky. Dle S. Urbanové[20]: „*Rudolf totiž na obyčejných událostech dává vyniknout životním okolnostem a nenásilnou formou vede čtenáře na správnou cestu dospíváním.*"

Jeho knihy získaly rychle na popularitě, byly oblíbené a vyhledávané, neboť čtenáři na nich oceňovali, že životní cesta mladých lidí je zde popisována krok za krokem a na osobní problémy je nazíráno ze všech stran. S těmito znaky své tvorby pro dívky se Rudolf zařadil mezi nejčtenější autory a významně reprezentuje tak svými příběhy tuto oblast literatury.[21]

Mezi jeho knihy pro mládež, potažmo pro dívky, patří celá řada titulů, které zde uvádím chronologicky dle vydání. Prvotinou byl již výše zmíněný *Metráček aneb Nemožně tlustá holka* (1969), dále následovaly knihy jako:*Nebreč, Lucie* (1972), *Něžně háčkovaný čas* (1973), *Kopretiny pro zámeckou paní* (1973), *Nepřeletí mne ptáci* (1973), *Údolí krásných žab* (1974), *Modrý déšť* (1975), *Milionová holka* (1976), *Metráček aneb Kosti jsou vrženy* (1977). V osmdesátých letech vydal: *Na semaforu zelená* (1980), *V každém okně Julie* (1980), *Myš dobré naděje* (1983), *Malý vodní had* (1984), *Pusinky* (1987), *To jsme prosím nebrali* (1988). V nadcházejícím desetiletí pak vydal tituly jako*:* *Petra a Dominik* (1991), *Z deníku Pampelišky* (1991), *Blíženci* (1992), *Konkurz na anděla*

[20]URBANOVÁ, S. a kol.: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století:(reflexe české tvorby a recepce).* V Olomouci: Votobia, 2004, s. 171
[21]CHALOUPKA, O. aj.: *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 39

(1992), *První polovina nebe* (1993), *Zatmění srdce* (1993), *Co jsme si říkali k ránu* (1994), *Kalendář pro zamilované holky* (1995), *Pozor, kočky* (1996), *Moje paličaté IQ* (1996), *Ráj je daleko* (1997), *Jak jsme poslouchali noc* (1998), *Budu na tebe čekat, lásko* (1999), *Holkám se nedá věřit?* (2000), *Reklama na lásku* (2000), *Někdy přijde i láska (*2001), *Miluji tě, vole!* (2001), posledním vydaným románem je *Z Čech až na konec léta* (2008).

Některá z těchto děl se dočkala filmového zpracování: *Údolí krásných žab* (1973) v režii Jiřího Hanibala, dále například *Kopretiny pro zámeckou paní* (1981), které režíroval Josef Pinkava, stejně tak, jako již výše zmíněný román *Metráček* (1971).

Z jeho tvorby jsem vybrala dva romány. Jeden vzniklý před rokem 1989 (*Něžně háčkovaný čas)* a jeden po roce 1989 (*Petra a Dominik*), na kterých budeme charakterizovat proměny na vybraných úrovních s ohledem na společenské a politické změny po roce 1989. Největší změny v jeho tvorbě můžeme zaznamenat právě v 90. letech, kdy byly tyto změny nejpatrnější. Autor na ně reaguje a zachycuje je ve svých románech zvláště na úrovni témat, typů hrdinek, prostředí a jazyka. Je otázkou, zda i přes pedagogické schopnosti a pozorovací talent autora dovoluje jednoduchý děj s krátkým časovým zachycením života hlavního hrdiny dostatečně čtenářkám přiblížit změny a vývoj postavy. V analýze vybraných titulů s obdobnými tématy, hrdinkami a problematikou se těmito změnami podrobně zabývám.

3. Praktická část

Rudolfovy prózy jsou plné dobrodružství, konfliktů, prvních milostných vzplanutí i zklamání. Přestože se náměty a modelové situace v různých obměnách stále opakují, těší se jeho tvorba stále velké oblibě.

Na následujících stránkách se pokusím analyzovat vybrané tituly Stanislava Rudolfa. Pro srovnání jsem zvolila dvojici knih, jednu ze 70. let a druhou z let 90. Jedná se o knihy *Něžně háčkovaný čas* (1973) a *Petra a Dominik* (1990). V těchto knihách budu věnovat pozornost především hrdinkám či hrdinům jmenovaných próz, prostředí s jeho změnami ve společnosti vlivem sametové revoluce a celkovému dopadu společenských podmínek na dospívání hrdinek. V jazykové stránce díla se budu snažit přiblížit jazykové prostředky ve vybraných textech. V závěru praktické části věnuji jeden oddíl srovnání typů Rudolfových hrdinek v letech sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých, kde využiji čtenářské zkušenosti s celým Rudolfovým dílem.

3.1. Něžně háčkovaný čas (A)

Název knihy je jakousi metaforou vystihující dobu, kterou má Milenin otec vymezenou na odpykání svého trestu. *„Tento čas však utíká velmi pomalu, jako by jej něžně háčkovali…,“* jak píše sám autor na obálce knihy.

Prózou z roku 1973 vydanou nakladatelstvím Československý spisovatel navazuje Rudolf na své předchozí úspěšné knihy určené pro dívky. Podobně jako v románu *Metráček* i zde zúročil autor své profesní zkušenosti.

Hlavní hrdinkou je patnáctiletá Milena, která ztratí na tři roky svého otce, jenž si odpykává trest ve vězení. Milena po tuto dobu žije jen s matkou

a malým bratrem. Často prochází obtížnými životními situacemi, ve kterých je z důvodu matčina pracovního vytížení mnohdy sama. Rodinná situace donutí Milenu rychle dospět, naučit se orientovat v závažných situacích, správně vnímat různé typy lidí maloměsta a umět nalézt správné hodnoty života.

Z laických recenzí vyplývá, že kniha *Něžně háčkovaný čas* patří k nejčtenějším knihám pro dívky, a to nejen z řad starších ročníků, nýbrž i dnešní náctileté generace, a že i nadále bude patřit k žádanému zboží a mít své právoplatné místo v knihovnách. Svědčí o tom také vysoké bodové ohodnocení na stránkách České bibliografické databáze, kde kniha dostala celých 73%.[22]

Něžně háčkovaný čas je psychologizující prózou zaměřující se na nitro a pocity dospívající hrdinky.

Petra a Dominik (B)

Hlavními hrdiny románu jsou sourozenci Petra a Dominik, kteří jsou stejně staří jako hrdinka předcházejícího díla. Otec jim zemřel a tak v okamžiku, kdy je jejich matka kvůli zranění upoutána na nemocniční lůžko, je Petra nucena převzít zodpovědnost za domácnost a svého stejně starého bratra Dominika. Oba sourozenci prochází vlivem okolností obtížnými životními situacemi. Strach o bratra, který se dostává až na hranici se zákonem, donutí Petru rychle dospět a bratrovi z nesnází pomoci.

[22]URL:<http://www.cbdb.cz/kniha-7883-nezne-hackovany-cas-nezne-hackovany-cas> [cit. 12. 06. 2012]

3.1.1. Tematická výstavba díla

Hlavním tématem knihy *Něžně háčkovaný čas* (A) je těžké období dospívání hrdinky v době, kdy je její otec ve vězení. V nesnadných letech života všech členů rodiny autor poukazuje na sílu soudržnosti a vzájemné podpory. V knize čtenáři s hrdinkou sdílí část tohoto období. Mohou nahlédnout do nitra hrdinky, prožívat s ní život ve škole, na školní brigádě, radosti i zklamání v lásce, ale také seznámit se s jejími povinnostmi v rodině.

Hlavním tématem druhé knihy *Petra a Dominik* (B) je dospívání Dominika, který kvůli své citlivé povaze špatně nese nejen ztrátu svého otce, ale i přítele matky. Celou situaci mu ztíží matčino zranění a dlouhodobý pobyt v nemocnici. Čtenáři v této knize nachází sourozeneckou lásku, s jejíž pomocí Petra hledá řešení, jak svému dvojčeti - bratrovi pomoci. Opět je zde téma soudržnosti a vzájemná podpora všech členů rodiny.

Vedle hlavního tématu díla nalézáme mnoho témat, která jsou pro obě knihy společná, a proto vhodná pro analýzu a následné porovnání. Mezi taková témata lze zařadit téma rodiny, lásky, zklamání, mateřské lásky, sourozeneckého vztahu, pracovní aktivity, sportu, povolání.

- **Téma rodiny**

(A) V první knize autor zobrazuje úplnou rodinu. I když hlavní hrdinka dočasně žije s matkou a malým bratrem, otce má stále ve své mysli. Ví, že se doba jejich odloučení krátí. Milena své rodiče miluje a ctí.

„Na peróně čeká Milena a maminka s Martínkem v náručí. Za chvíli přijede vlak. Ještě pár minut. Dlouhý vlak vjíždí do stanice. V otevřených

dveřích posledního vozu stojí muž s malým balíčkem v ruce. Táta… Chtělo se jí zpívat.“[23]

(B) V této knize hlavní hrdinové žijí dlouhodobě v neúplné rodině. Otce ztratili při dopravní nehodě. Snaha matky přivést do rodiny přítele skončila nezdarem. S jeho odchodem se děti těžce smiřovaly, jejich chování se změnilo, školní výsledky se zhoršily a samotu nahrazovaly partou. Z těchto důvodů i prarodiče ochotně pomáhali s výchovou. Pevné rodinné zázemí nakonec dětem pomohlo najít sebe sama.

„Babička o nás projevovala maximální péči. Nejen že se starala o naše žaludky a vařila jídla, která s bráchou milujeme, ale pokoušela se dohnat i to, co máma údajně v naší výchově zameškala. Opsala si rozvrh, takže přesně věděla, kdy 8. B. končí vyučování, a buď čekala před školou a doprovázela nás na sídliště, nebo nařídila, abychom rovnou zašli k nim na Příhona. Při práci v kuchyni stačila ještě zkontrolovat, zda máme napsané domácí úkoly….“ [24]

Autor v knihách poukazuje, že i neúplná rodina může plnit svou roli a vytvářet pevné zázemí pro dospívající mládež. V kvalitě výchovy dle autora hraje důležitou roli důvěra a zájem dospělých. A je jedno zda jde o 70. či 90. léta.

- **Téma mateřské lásky**

Téma mateřské láky je úzce pojeno s výše jmenovaným tématem rodiny. Pro autora je toto téma tak důležité, že se v různé míře objevuje ve všech jeho knihách, avšak je ovlivňováno změnami ve společnosti.

(A) V knize Milenina matka projevuje obavy o budoucnost své dcery. Její mateřskou lásku a strach o své dítě autor ukazuje na jejím chování a mluvě.

[23] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas.* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN váz.)s. 201
[24] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik: Brno*: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 37

„Já vím, jakou poštu po městě roznáším. Ty ne, ty z toho nemáš pojem, když ti máma něco rozumnýho chce vysvětlit, tak se nafoukneš…..je ti patnáct roků, seš blázen jako všechny holky v tomto věku, a jestli si tě vlastní máma nebude všímat…..“[25]

(B) Mateřská láska je nosným tématem i této knihy. Je zde zachycena mnohem intenzivněji, neboť matka je od svých dětí odloučena. O to více prožívá strach o ně, uvědomuje si nutnost soudržnosti, potřebu pomoci a spolupráce všech členů rodiny.

„… a navíc se máma chtěla se mnou pořád mazlit, pusinkovat a tisknout mě k sobě, jako bych byl malé dítě, a vůbec jí nevadilo, že nás ženské z druhých postelí a jejich příbuzní pozorují. Mně to vadilo dost! Proto jsem se bránil a na otázky odpovídal většinou jedním slovem. Stejně mě však brala za ruce a tichým hlasem našeptávala, abych poslouchal babičku, chodil upravený jako ze škatulky, slušně se choval, ve škole se hlásil, prostě takové ty řeči, na které jsou rodiče kabrňáci.“[26]

- **Téma sourozeneckého vztahu**

Vztahy mezi sourozenci se formují v každé rodině. Jejich věkové odstupy však určují podobu a sílu sourozeneckého vztahu. Sourozenci vždy tvoří jakousi zvláštní komunitu s nepsanými pravidly, která dává hrdinkám a hrdinům sílu v době dospívání.

(A) Láska Mileny k malému bratru Martinovi je posílena velkým věkovým rozdílem mezi sourozenci a skutečností, že je Milena nucena nahradit mu lásku chybějícího rodiče. Sourozenecký vztah se projevuje láskyplnou péčí o mladšího bratra.

[25] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas.* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 181
[26] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 91

„Martin už netrpělivě dupal v postýlce do slamníku a cloumal sítěmi. Milena jej vzala do náruče, jednou rukou ho poplácala po zadečku, tohle si nikdy neodpustila, a pak ho opatrně pokládala do vaničky.“[27]

(B) Sourozenecký vztah Petry a Dominika vychází ze skutečnosti, že se jedná o dvojčata. Autor přibližuje jejich vzájemnou toleranci, respektování životního prostoru a upevňování vlastní životní cesty. I přesto, že každému z nich dává pocit svobodného života, je jejich vztah postaven na jednotě, síle a opravdovosti.

„Od malička jsme se spolu tloukli jako koně. Žádné dveře doma nebyly dost široké, abychom jimi bez nesnází najednou prošli. Dominik mě bil, já ho kousala a škrábala. …Když ale chtěl někdo cizí jednomu z nás ublížit, semkli jsme se v neporazitelný tandem a bojovali společně.“[28]

- **Téma lásky**

(A) Autor přibližuje prožitek prvního opravdového zamilování a širokou škálu emocí, které s ním souvisí. Hrdinka objekt své lásky obdivuje nejen pro jeho sportovní nadání, ale i pro jeho povahové hodnoty a schopnost sdílet city, to vše na vztahu prostém sexuálních zkušeností.

„… nevidělas, že ho zranili? TI SUROVCI!!!“ Už ji nikdo nezadrží. Prodírá se lavičkami, uhýbá nadávkám i špičatým kolenům, chytí se zábradlí a vzhůru do šatny... Vytáhla svůj kapesník, pod vodovodem jej namočila a dotkla se lehce jeho zraněné lícní kosti.“[29]

(B) Láska a její odlišné vnímání a prožívání je zde zprostředkováno s ohledem na opačné pohlaví obou hlavních hrdinů. Zatímco hrdinka první zamilování s chlapcem skutečně prožívá, hrdina vztahy s dívkami zatím nemá potřebu řešit. Prioritu má v jeho životě láska k rodičům,

[27] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 8
[28] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 12
[29] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas.* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 192

hluboká a opravdová. A jako taková ho dokáže po odchodu matčina přítele uvnitř hluboce zranit.

„Martin tě má rád, má nás rád všechny, to ty, tys ho jistě vyhnala!!! Když se jí prve nepodařilo pohladit mě po tváři, sevřela mi teď aspoň ruku. - Křivdíš mi, Dominiku, navíc to tak nebylo. Martin si našel jinou...paní! - Nevěřím, to není pravda! Všechno sis vymyslela. Martin takový není.“[30]

Nezávisle na rodinné situaci Dominik lásku k dívce vnímá pouze jako součást své budoucnosti. Aktuálně ji neprožívá, netouží po ní, jen ji sleduje z povzdálí u svých kamarádů. Hlubší romantický vztah k dívkám čtenářky u Dominika a jeho vrstevníků nenaleznou.

„Jednou vyprávěl Ivoš Kňákal, že jeho brácha už Terezu nejmíň třikrát převrátil. Věřím tomu, protože Ivošův brácha v učilišti loni skončil a na podzim odešel na vojnu. Pokud vím, stačil už i tam převrátit děsnou spoustu holek. Líbí se mi, že Ivoš TOMU takto říká, taky se těším, až jednou nějakou holku převrátím.“[31]

Patnáctiletá Petra má naopak jasnou představu o tom, jak by měl její chlapec vypadat. Je si vědoma charakterů svých vrstevníků. Proto hledá mezi nimi toho, který by splňoval její sny, byl – poctivý, stálý, věrný. Odmítá chování svých spolužaček, které chodí najednou s více chlapci, udržují je v nejistotě a dávají jim kopačky.

„Prohlásila jsem však rozhodně: „Já chci mít ráda jen jednoho kluka!“ Myslela jsem přitom na Luboše Škorpíka.“ [32]

Hrdinové obou knih mají v oblasti lásky rozdílné zkušenosti ze svého okolí. Přesto se jejich chování v mnohém shoduje. Hrdinky mají v citové oblasti tytéž potřeby, hledají plnohodnotnou lásku, hájí své ideály, stojí si za svými názory a odmítají uvolněné chování vrstevníků.

[30]RUDOLF, S.: *Petra a Dominik: Brno: Víkend*, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 37
[31] Tamtéž, s. 20
[32]Tamtéž, s. 69

- **Téma zklamání**

(A) Autor nechává hrdinku okusit zklamání po dlouhé a obtížné cestě sebepoznání, uvědomění si vlastních schopností a předností. Teprve pak je Milena schopna prohlédnout povrchnost svého chlapce. Nabyté sebevědomí a potřeba opravdové lásky jí dodaly sílu ukončit vztah, který ji nenaplňoval. Jediné slovo „*vole*“ vyslovené přede všemi s hlubokým pohrdáním nad jednoduchým charakterem chlapce, přetrhlo poslední pouto k němu a přineslo hlavní hrdince nejen úlevu, ale i svobodu.

„Jen Milena se zhluboka nadechne a řekne tiše a zvolna: „Vole!“ Je to víc než facka.“[33]

(B) Zklamání v druhé knize způsobí otčím svému svěřenci. Dominikova láska k matčinu příteli byla hluboká a opravdová. Myslel, že i Martinova vůči nim je stejná. Brzy shledal, že má matka pravdu a že její přítel není takový, jakého jej vidí. Poznání pravdy bylo velkým zklamáním, se kterým se Dominik nemohl dlouho vyrovnat.

Místo toho mi odměřeně oznámil:“Stěhuju se, víš?“bylo to hrozné, co právě vyslovil… „To už se k nám…nevrátíš?“ „Ne.“ Téměř ve stejném okamžiku jsem na něho zařval:„A co máma?!!!““To je pouze naše věc!“pravil…. Pak se již jen rozloučil…Jenže já jsem se zalykal vztekem. “Jsi pěkná krysa, Martine! Nemyslel jsem si nikdy, že jsi něčeho tak podlého schopen…!“ vmetl jsem mu do očí.[34]

Rozdílné prožitky zklamání v jednotlivých příbězích přináší hrdinům psychologického hlediska na jedné straně duševní úlevu, na druhé straně pocit nesmírné bolesti. Avšak autor záměrně nechává hrdiny tyto dopady prožít, aby v závěru románů mohly nalézt kvalitnější životní hodnoty.

[33]RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas.* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 44
[34] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 42

- **Téma křivdy**

(A) Křivdu pocítí hlavní hrdinka ve školním prostředí. Ačkoli působí navenek odhodlaně, uvnitř prožívá obavy a pocit bezmoci. Její smysl pro spravedlnost jí nakonec pomůže strach překonat. Ostře vystoupí proti nespravedlivému oznámkování svého výkonu v českém jazyce.

„Dušánková se naklonila nízko nad sešit. Opakuje víc pro sebe: „Rozviklaný, zapomněl, měkký, měkký. Čtyři chyby. Co ještě chceš? To je pětka.“… „Mám dvě stejné chyby.“ Češtinářka se nervózně podívala po třídě a posunula si brýle…. Zatne zuby a pod diktát napíše čtyřku.“ Dušánková musela ustoupit.“[35]

(B) Na rozdíl od předcházející knihy vznikne u hlavního hrdiny pocit křivdy odchodem mužského elementu z rodiny. Nečekaný rozpad rodinného zázemí vyvolávající u Dominika prudké duševní reakce sebral hrdinovi pocit jistoty. Autor věrohodně zachycuje Dominikovo zoufalství a pocit zrady, které ho v prvních dnech samoty vedou k touze po pomstě.

„Pravda o Martinovi, ke které jsem se snažil tak úporně dopátrat, byla nakonec krutá. Zachoval se jako dokonalý podrazák. … Když k nám Martin začal docházet, měl jsem pocit, že se objevil někdo, na koho již dlouho čekám. Ostatní kluci měli tátu, náš se zabil v autě, když jsme s Petrou chodili do páté třídy, moc jsme všichni plakali. Martina bych za tátu bral. Nyní ho chci za všechno potupit a urazit.“[36]

Díky mnohaletým zkušenostem z pedagogické praxe si autor uvědomuje, že zklamání a křivda může velmi vážně zranit duši dospívajícího jedince. Může způsobit nenávratné škody v jeho chování, ba dokonce dovést člověka na hranici života a smrti. Hrozba pádu na dno společnosti nebyla v 70. letech častá. Dobré partnerské vztahy zaručovaly funkčnost rodiny. Rozvodovost nebyla rozšířeným fenoménem společnosti. 90. léta přinesla spolu se změnami ve společnosti i zrušení sociálních jistot a prohlubování majetkových rozdílů společenských

[35] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 142
[36] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 43

vrstev. Tyto změny pohledu na danou problematiku se objevovaly i v knihách pro mládež.

- **Téma vztah učitel-žák**

Dlouholeté praktické zkušenosti autora umožňují v jeho dílech dokonale vykreslit typ pedagoga. Čtenářkám tak přibližuje charakterové vlastnosti a projevy jednotlivých členů pedagogického sboru působící na hrdinku a umožňuje jim zaujmout pozitivní či negativní postoj totožný s postojem hrdiny. Neprofesionální přístupy pedagogů, kteří mnohdy využívají svých pozic pro posílení svého ega, autor dává do kontrastu s pedagogy, kteří získávají u žáků hlubokou důvěru. Takovou důvěru měl u svých žaček i sám autor.

(A) V této knize je školní prostředí vykresleno krátkými vnějšími popisy několika postav. Nejtypičtější kladnou postavou je všemi milovaný učitel Divíšek, u něhož žáci nalézají pochopení, zastání a spravedlnost. Jeho osobnost a profesionalita jsou spisovatelem dány do ostrého protikladu s „češtinářkou", jejíž neprofesionální pedagogický přístup k žákům u nich vyvolá touhu vzít spravedlnost do svých rukou.

„Jste banda, sbor podvodníků z celé republiky, nevychovanci a tak dále. Posaďte se!" pronesl Divíšek. Všichni jsme se s úsměvem posadili.[37]

„Mirek Suchánek vstane a požádá, aby mu byla přepsána známka. Místo dvojky- trojka. Má také dvě stejné chyby. Proč to udělal? Z frajeřiny? Chce se vytáhnout? Ukázat se před užaslou třídou? Mirek to přece nepotřebuje. Češtinářka zatne zuby a vyjme z pouzdra červenou propisovací tužku. Pak se otočí dozadu a řekne vztekle. „Ukaž…" To platilo Mileně. Skoro ji vytrhla sešit z ruky. Ale pod diktát opravdu napsala čtyřku. Mirkovo přání zdánlivě přehlédla.".[38]

[37]RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 47
[38]Tamtéž, s. 143

(B) Na rozdíl od předešlé knihy autor klade důraz na dokonalé vykreslení charakterů učitelů. Výstižně popisuje jejich chování a jednání se studenty. Důležitým prostředkem jejich charakteristiky je i mluvený projev. Několikastránkové popisy postav pomáhají čtenářkám zaujmout jednoznačný postoj k jmenovaným pedagogům. Kvalitní odborné a pedagogické vedení žáků v zájmových kroužcích nedává postavám prostor vést ostřejší boj s pedagogy.

„…od osmi u nás supluje Bělková, o ní i ostatní učitelky po straně prohlašují, že se v mládí kámošila s Karlem Havlíčkem Borovským a Boženou Němcovou, fakt je stará… takže většinu hodiny prospí. Když se probudí… výhružně zavolá: "Já tě vidím, Vobořile"[39]

- **Téma brigády**

Téma brigády je spojeno s pracovními činnostmi a prohlubováním vztahů mezi kamarády, spolužáky a učiteli. Nechybí ani první lásky s nádechem něžnosti.

(A) Autor přibližuje čtenářkám atmosféru školní bramborové brigády na státním statku v Lipové. V 70. letech byla podzimní aktivita škol při sklizních běžná. Brigády řízené školami byly masově organizované. Pomáhaly státním statkům při sklizni úrody, zamezení ztrát a tím zvýšení výnosů. Žáci měli tak možnost si v této školní aktivitě vydělat peníze pro své potřeby.

Samotný průběh školní brigády autor nastínil v pozadí hrdinčiných vzpomínek na jejího chlapce. Čtenářky mají možnost vnímat účastníky brigády jen jako bezvýznamné postavy, jejichž pohledy se občas setkají s nic neříkajícím pohledem hrdinky, a nahodilá setkání probíhají bez emočního zájmu. Přesto z takové atmosféry vzniká romantický vztah, jehož něžnost je zachycena v závěru příběhu.

[39] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 30

„… v každém chumáči lidí se objeví docela bezvýrazné, nenápadné tváře, jež pak vnímáme jako nezbytnou řadu nul za jedničkami. Za těmi, kteří umí vnutit ostatním svůj názor, vtip, legraci. Chobot byl jednou z nenápadných nul třetího ročníku učňovky. Mohl snad upoutat jediným: svou postavou. Hromotluk. Slon v porcelánu. Pytel brambor přes ramena a dva košíky do rukou. To nikdo nedokázal…“[40]

(B) V 90. letech si studenti brigády hledali individuálně. Školy se již na hromadně organizovaných podzimních aktivitách nepodílely, neboť vznikající soukromá zemědělská družstva využívala školní zařízení jen ojediněle. Proto i hlavní hrdinka hledá možnost dalšího přivýdělku.

Autor vykreslil hrdinku tohoto románu jako ctižádostivou žačku s podnikatelským duchem, která se rychle zorientovala v přicházejících změnách společnosti. Bez ostychu navazovala kontakty s podnikateli, dokázala využít každičkou příležitost ve svůj prospěch. Čtenářky z podrobných popisů získávají dokonalý obraz jejího chování. Orientují se v konkrétních prostředích, vnímají atmosféru jednání a úspěšnost jeho výsledku.

„…Majitelem motorestu je pan Lupínek. Znám ho. Jejich Jarouš chodí s námi do třídy. Právě od něho jsem se dozvěděla, že tatínek hledá do kuchyně pomocné síly na mytí nádobí. Zejména v časech dovolených mají špinavých talířů a hrnečků od kávy v motorestu nadbytek, proto sem chci jít o prázdninách na brigádu.“[41]

Vedle výše zmiňovaných brigádních aktivit, které se v jednotlivých analyzovaných obdobích značně liší, je brigádní aktivita, která se zachovává v nepozměněné formě. Krátké popisné pasáže čtenářkám přibližují známou činnosti sběru starého papíru.

(A) Autor poukazuje na aktivitu hrdinky v 70. letech, kdy pouze svým přičiněním získává peníze pro své potřeby, neboť pravidelné kapesné od

[40] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 74
[41] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 86

rodičů nedostává. Nadšení a pracovní elán je příznačný pro všechny postavy příběhu.

„Už dvakrát odvezla dvoukolák starého papíru do sběrny. Dnes vyškemrala na Sobíškovi staré časopisy, je jich aspoň dvacet kilo, to znamená, že může od starýho Syrovátky dostat užmoulanou desetikorunu. I ta platí… Syrovátka se překonal. Dvanáct korun. To nečekala. Vracela se domů s rukama jako kominík, ale dokonale šťastná.“[42]

(B) Autor v díle z 90. let záměrně kriticky reaguje na neomezený přísun peněz dospívající mládeži, která snadno získává kapesné od svých rodičů. Z těchto důvodů jeho postavy nesdílí pracovní nadšení a elán předcházející knihy. Jeho výchovný záměr řeší jednáním hlavní hrdinky. Díky ní poukazuje na možnou aktivitu sběru papíru. Hrdinka na čtenářky působí svým kladným vztahem k práci, odbornou terminologií v podnikání a radostí z vlastní činnosti.

„ Vymanévrovala jsem s dvoukolákem na ulici. Papírová hora přede mnou zakrývala výhled, pro jistotu jsem se držela blízko chodníku. Náklad byl dnes mimořádně velký, odhadovala jsem, kolik mi ve sběrně vyplatí, a uvažovanou částku hned přičítala k úsporám v krabičce. Dostat například… Hurá! Za papírové krabice mi vedoucí sběrny vyplatila padesát čtyři korun!“[43]

„…Dominik ovšem nemá pro mé obchodní podnikání pochopení, o peníze příliš nestojí. Vystačí s kapesným, které vždy v neděli večer dostáváme na příští týden od mámy.“[44]

[42] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 183
[43] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 69
[44] Tamtéž, s. 13

Dalšími společnými tématy jsou:

- **Téma volnočasové aktivity**

Stanislav Rudolf důvěrně znalý nejen školních prostředí, ale i možností využití volného času ukazuje čtenářkám ve svých knihách možnosti zájmové činnosti.

(A) V první knize je citelně znát prostředí maloměsta, které svými možnostmi omezuje hrdinkám činnost ve volném čase. Zmiňovaná prostředí, knihovna, kino, nebo hřiště jsou jedinými místy, kde mohou mladí lidé trávit svůj volný čas. Přesto autorova schopnost detailního záznamu neubírá čtenářkám napětí z prožitku, které hrdinky prožívají v jednotlivých prostředích. Omezenost prostředí a nedostupnost televizního vysílání podporovala kreativitu a pohyb mládež. Autor mezi hlavní odpolední aktivity chlapců řadí sport, občas návštěvu kina nebo zájem o hudbu. Děvčata se v příběhu převážně uchylují k četbě knih a ručním pracím.

(B) Na rozdíl od maloměsta 70. let bylo větší město na možnost odpoledních aktivit bohatší. V knihách 90. let spisovatel poukazuje na větší vliv školy v oblasti vzdělávání a mimoškolních aktivit, na snadnější přísun informací vlivem televizních vzdělávacích pořadů a rozvojem počítačové sítě, na stoupající úroveň uměleckých škol a zájmových kroužků. V jeho podání čtenářky mohou nadále obdivovat mužnost chlapců ve sportovních oddílech, zručnost a talent hrdinek v odborných zájmových kroužcích. Svou dokonalou kresbou se Stanislav Rudolf snaží podchytit tvořivost a talent mládeže, obnovit zájem o kolektiv. Proto v jeho příběhu postavy navštěvují hodiny programování, tance, zpěvu a ručních prací.

Další aktivitou, kterou tráví volný čas hrdinové v Rudolfových knihách, je sport.

Stanislav Rudolf jako učitel tělesné výchovy na základní škole znal dobře důležitou úlohu sportu v životě mládež. Proto mohou čtenáři toto téma nalézt v každé jeho knize. Někde se jedná o nosný prvek, jinde jde o zmínku pouze okrajovou.

(A) Téma sportu v této knize sice není nosným prvkem příběhu, avšak má pro autora hlubší význam. Krátké dílčí scény mu dovolují vrátit se do dětství v Železnici, připomenout si svou sportovní aktivitu na hřišti za městem, zavzpomínat na přátelství, která díky sportu získal. Jeho osobní zaujetí a vykreslení atmosféry přátelství vtáhlo do příběhu nejen čtenářky, ale i čtenáře.

(B) I v této knize je sport zachycen okrajově. Autor se odpoutává od romantické přírody za městem. Jeho osobní zaujetí nahrazuje výchovný prvek. Poukazuje na stále zhoršující se možnosti sportovního vyžití ve volné přírodě, na stále zmenšující se travnaté a lesní prostory způsobené rozšířenou zástavbou, na nekvalitní sportovní zázemí ve veřejných parcích. V jeho podání čtenář vnímá interiéry tělocvičen jako jednu z nedostačujících variant pro rozvoj sportovců v oblasti atletiky a míčových sportů. Na druhé straně oceňuje jejich využití v oblastech sálových sportů, jako je sportovní gymnastika. Autorovu lásku k hudbě a k dokonalosti pohybu mohou čtenářky vnímat na detailních popisech nácviků skladeb.

- **Téma povolání**

Ve všech dílech Stanislava Rudolfa se projevuje vliv výchovného poradenství, jehož úkolem je informovat žáky o možnostech volby studijních oborů. Rudolf díky svým příběhům nenásilnou formou přibližuje čtenářkám profesní pozice, se kterými se mohou setkávat v běžném životě.

A) V této knize se vedle učitelského povolání, ve kterém Stanislav Rudolf čerpá z vlastních zkušeností, objevují i řemesla jako např. malíř

pokojů, švec, prodavačka, se kterými se hlavní hrdinka setkává v každodenním životě. Autor nechává postavy promlouvat jako průvodce, který Milenu a tím i čtenářky zasvěcuje do tajů daných povolání. V kratších popisných úryvcích postavy přibližují své náplně práce. Jejich projevy jsou mnohdy doplněny o profesní slang. Výchovným záměrem autora je snaha probudit zájem čtenářů o daný obor.

(B) Kniha čtenářkám umožňuje nahlédnout i do jiných profesních oblastí. Způsob zpracování tématu se výrazně neodlišuje od knihy předešlé. Autor pouze navýšil počet zobrazovaných pracovních pozic, profesní slang nahradil odbornou terminologií. Čtenáři díky hlavním hrdinům znají náplně práce vrátného, asistentek a ředitelů, výpravčího na železniční stanici, prodavače hraček a parfumerie, programátora, policie a lékařů. V některých profesích se opět objevuje osobní účast samotného autora a jeho zkušeností z dětství.

- **Téma party**

Kolektiv je pro autora stěžejním místem, kde se formují charakterové vlastnosti jedince a utvrzují mezilidské vztahy.

(A) V *Něžně háčkovaném čase* se čtenářky seznamují se skupinkou dětí, s jejich povinnostmi a aktivitami. Skupinka se schází každý den, povídají si, zpívají, plánují různé aktivity apod. Celá parta působí kladně. Neobjevuje se mezi nimi násilí a vandalismus. Čtenářky tak vnímají přátelství postav, které Milena ve své mysli nazývá „oranžovou partou“, ozářenou zapadajícím sluncem.

(B) Parta v *Petře a Dominikovi* je v silném kontrastu s vyobrazením party ze 70. let. Oproti oranžové partě, působí tato zcela negativně. K vylíčení pocitu agresivity, nenávisti, nadřazenosti a násilí užívá autor v hojné míře vulgarismů. Tato parta společnosti ničím neprospívá, spíše naopak. Hrdinové nemají žádné vychování. Detailní popisy podsvětí

a negativního chování všech členů party autor záměrné dovádí do extrémnosti. O to intenzivněji pak čtenář vnímá chování a inteligenci hlavního hrdiny. Závěr románu je výchovným příkladem toho, že má každý jedinec možnost návratu na správnou životní cestu.

Srovnáme-li témata uvedená výše, vidíme vzrůstající vliv výchovného i vzdělávacího programu školského systému vzdělávací soustavy, vliv vývoje společnosti s jejím technickým rozvojem, růst gramotnosti všech vrstev společnosti v oblasti techniky a financí a uvolňování společenské morálky včetně pozitivních i negativních dopadů na mládež. Neotřesitelnou pozici má rodina, jako základní jednotka společnosti setrvává bez velkých změn v její důležitosti a funkci. Mládež v ní nachází oporu a pomoc a to bez ohledu na období vzniku knihy. V samotné společnosti však jsou již v knihách 90. let patrné značné třídní rozdíly, které podněcují ke vzniku problémové mládeže. Krádeže, vandalismus, šikana, témata neexistující či tabuizovaná v 70. letech, jsou v 90. letech běžným projevem volnočasové aktivity především chlapců. Rozvolněná morálka 90. let se projevuje v mezilidských vztazích, v chování mezi chlapci a dívkami. Projevy chlapců vůči dívkám zhrubly a mluva se od spisovného projevu přesunula k vulgarismům. Rychlý nástup sexuálního života mládeže jde ruku v ruce povrchností vztahů a zvyšující se prostitucí. Z těchto důvodů Stanislav Rudolf klade ve svých dílech 90. let důraz na podrobný popis nejen prostředí, ale i charakteristiky lidí. Dokonalý obraz společnosti pomáhá čtenářkám v lepší orientaci v životě, v nástrahách společnosti a prostředí, v nalezení morálních kvalit a sebe sama.

3.1.2. Prostředí

Něžně háčkovaný čas

Malebné městečko Stříbrovice jsou místem, kam Stanislav Rudolf zpravidla zasazuje příběhy ze 70. let. Každý příběh přibližuje nová a nová místa maloměstečka. Série knih jmenovaného období dává čtenářkám možnost celkového, důvěrného obrazu města. Zmíněná místa v této knize – škola, skalka, hřiště, kino, jsou v dalších knihách doplněny o přírodu za humny města, o podniky ve městě, restaurace, poštu a zákoutí, kde hrdinky se svými partami prožívají první lásky.

Maloměstečko Stříbrovice, jsou ve skutečnosti rodné místo Stanislava Rudolfa tzv. Železnice u Jičína a zmiňovaný Rybín je nedaleký Jičín. Sám autor znal velikost městečka Stříbrovice (Železnice) ze svého dětství. Čtenářkám ji přiblížil výstižně…. *"Ze Skalky měla Milena celé Stříbrovice jako na dlani."*[45] Popisné části prostředí seznamují čtenáře s rozlohou města a vykreslují polohy všech důležitých bodů, které zajišťovaly kulturní život obyvatel. *„Její pohled se dotkl hřebenů mlhavých kopců na západě, píchl se o špičku kostela, vyhnul se šedivé střeše školy, zastavil se u obdélníkového hřiště a klesl u obrysu jednopatrového domu, pár kroků za parkem."*[46]

Na druhé straně mohou čtenáři díky líčení autora nabýt dojmu, že je prostředí situováno na venkov. Malé městečko a vůně přírody za jeho hranicemi vytváří nedílnou jednotu, ve které se odehrává život obyvatel. *„Pak ji pohltil stín mladých buků a jasanů. Lesní cesta se několikrát zatočila, trochu nesměle začala stoupat, ale jen vycházkově, vůbec ne k zadýchání. A pak se mladé stromy rozestoupily a Milena stála na prostranství podobném sepnutým dlaním, v jejichž středu stála zvětralá troska skály"*[47]

[45] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 28
[46] Tamtéž, s. 28
[47] Tamtéž, s. 27

Charakteristické místo příběhu je prostředí domova. Nevzhlednou tvář činžovní budovy a bytu Petrovických poukazuje na městem špatně udržovanou bytovou zástavbu. *„…oprýskané zdi nevzhledného baráku…střechu s vytlučenými okénky, malý dvorek…“ „…kuchyň, kde si všichni překážejí, schodiště s vratkým zábradlím“*[48]

Samotný byt Petrovických nebyl rozlehlý. Skládal se z pokoje a kuchyně, ze které se vycházelo na pavlač. Kuchyně byla ústřední místností, kde se odehrávalo veškeré dění rodiny- maminka zde vařila, Milena se zde učila a dělala si úkoly, Martin si zde hrál. Pokoj plnil úlohu ložnice, kde spávala Milena se svými rodiči. Po narození bratra Martina se postel Mileny do pokoje již nevešla. Proto se Milena musela přesunout na gauč do kuchyně. Nyní se přesunula zpět, aby byla s matkou a Martinem.*“Lehla si tiše vedle ní do manželských postelí. Dříve zde spával táta. Když zůstaly samy, prosila ji matka, aby se k ní přestěhovala z kuchyňského gauče.“*[49]

Když se však na maloměsto podíváme z obecného pohledu, lépe pochopíme samotnou atmosféru města a pocity, které Milena prožívala. Maloměsto jako takové se vyznačovalo větší koncentrací obyvatel na malé ploše. Činžovní domy s pavlačemi, které jsou pro město typické, vytvářely úzké soužití většího počtu obyvatel. Životní situace jednotlivých domácností tak mohli sdílet i sousedé, kteří se zájmem o senzace šířili informace dále. Vlivem charakteru spolubydlících a vztahem k dané rodině pak vznikaly pomluvy, jež mnohdy samotným jedincům ublížily více, než jejich nečekané neštěstí. Proto každá rodina často užívala větu: „co na to řeknou sousedé“ a důkladnou výchovou střežila své soukromí, dětem vštěpovala správné chování na veřejnosti, zdravení sousedů a pomoc bližnímu.

Prostředí mělo značný dopad i na hrdinku Rudolfova románu, jejíž křehká a lehce zranitelná duše zpočátku mnohdy nedokázala čelit zlobě

[48]RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 38
[49]Tamtéž, s. 19

a pomluvám obyvatel. Takovým lidem se hrdinka vyhýbala, nevyhledávala spolužáky s obdobnými názory dospělých, uzavírala se stále více do sebe. Na hranici dospělosti pochopila, že je třeba se proti špatnému vlivu postavit, zlobu uvádět na pravou míru a pomluvy přecházet. Jen tak mohla rodina neštěstí přečkat.

Petra a Dominik

Na rozdíl od předcházejícího díla je děj situován do většího města, kde již není člověk pod drobnohledem svých sousedů. Lidé se stávají anonymnějšími obyvateli hustě osídlených menších prostor panelové zástavby, kde převážná část omladiny bojuje se staršími spolubydlícími, drze a vulgárně reaguje na jejich výtky.

Čtenář v příběhu nenalezne konkrétní název města, do kterého Stanislav Rudolf příběh zasazuje. Dozvídá se pouze, že jde o větší město, jehož zástavba se dělí na starou část města s rodinnými domy a novou část s panelovým sídlištěm. Oba konce města jsou propojeny příbuzenskými vztahy Kovačíkové a Stárkové rodiny. Uprostřed města je centrální náměstí s obchody, kulturním domem, kinem, poštou a policejní stanicí. Občas celým městem je slyšet hlášení z rozhlasu.

Stará zástavba sestávající z rodinných domů staršího vzhledu až po zmodernizované vily se nachází v dolní části města, která nese název Na Příhonech. Podrobný popis domku rodiny Stárkových, interiéru a samotného okolí plné zeleně umožňuje čtenářkám vytvořit si dokonalý obraz této části města, který je dokreslen červení jahod na babiččině zahrádce. *"…na zahradě pracovala jenom babička. Oblečena do dvoudílných plavek utápěla se v záhonu jahod…. Ohnuly jsme hřbety nad jahodové trsy…promýšlel jsem způsob sklizně jahod pomocí počítače, ale řešení, jež mě napadala, byla značně debilní. Jahody totiž žádný počítač*

na světě nedokáže sklidit, protože si rostou, jak se jim zlíbí, a navíc hezky při zemi…“[50]

Rodina Kovačíkových čtenářkám přibližuje život v moderní části města, jejíž vzhled je v kontrastu se starou částí. Dominik a Petra bydlí na sídlišti Radost, v komplexu tří panelových domů nové zástavby. V devítipatrovém domě s číslem 1003 vlastní rodina Kovačíkových byt 3+1ve čtvrtém patře. Šeď panelové výstavby narušují pouze barevné výplně balkonů, které jsou pro každý dům v komplexu odlišné. Kousek zeleně, kterou má mládež sídliště k dispozici, obepíná v kruhu devítipatrová zástavba.„… *poskakovala vedle mne uprostřed asfaltové cesty protínající šikmo vzhůru parčík sevřený v kruhu paneláky.“*[51]

Jednotlivá patra domu jsou propojena výtahem. Možná je pro dnešní čtenářky nepochopitelné, že se výtah v deset hodin vypíná a zapíná ráno v pět. V noci musí nájemníci po schodech. Automatické světlo však nestačí z patra do patra.*“ Pádila jsem chodbou. Doktorka Sadová bydlí v šestém patře. Výtah v noci nejezdí, v deset hodin ho vypínají. Musím tedy hezky po schodech.“*[52]

Byt Kovačíkových není větší než dnešní byty v panelových domech. Malá předsíň, kuchyňka, obývací pokoj s balkonem, dětský pokoj a ložnice jsou pro tento druh výstavby typické. Přesto byl byt pro Dominika a Petru domovem, kde se cítili v bezpečí.

Pro Rudolfovy knihy 90. let je typická rychlá změna popisovaných prostředí., která podporuje spádovost děje a udržuje pozornost čtenářů. Z těchto důvodů mohou čtenáři nahlédnout i do údolí pod náměstím na periférii města, kam autor umístil závod Dřevokras. Jeho areál sousedí s nádražím, což je i pro závody typické. Autor podrobně popisuje prostory závodu. Důraz klade na novou halu s moderní linkou zahraniční výroby.*“ Od železničního přejezdu se nabízel krásný výhled na komplex výrobních hal, na starou administrativní budovu, na desítky hranic*

[50] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 13
[51]Tamtéž, s. 17
[52]Tamtéž, s. 20

vytvořených ze schnoucích prken. Docela vlevo svítily bílé zdi nové haly, kde zahajovala výrobu automatická linka na výrobu dřevěných hraček.[53]

Dřevokras nebyl ve městě jediným závodem. Stanislav Rudolf do děje vsunul další budovu závodu. V podrobném popisu prostředí zavedl čtenářky do staré šedivé budovy s vymlácenými okny, která byla součástí rozvalin továrny. Sem zasadil schůzky problémové omladiny města - Skinheadů, kteří na chvíli spojili svůj životní příběh s Dominikem.

Přírodu ve městě se snaží autor čtenářkám přiblížit vůní dřeva, které se rozléhá kolem prostor závodu Dřevokrasu, *„Vracel jsem se klikatou cestou mezi hráněmi vonícími pryskyřicí, která tryskala z borových fošen„…“*[54], zámeckým parkem přístupným veřejnosti a malými zatravněnými plochami sídliště. *„Tu někoho napadlo, abychom si zkrátily cestu zámeckým parkem. Prošly jsme tedy postranní brankou na cestičku vysypanou drceným štěrkem. Okamžitě se mi rozbušilo srdce. Keře kvetoucího pámelníku, opuštěný dětský kolotoč, lavičky, na kterých se vyhřívaly stařenky z domova důchodců„….“*[55] Nedostatek zeleně obyvatelé panelových domů řeší víkendovým únikem do přírody. Tak jako dnes i v 90. letech se pátečním dnem vyhřátá sídliště vylidňovala. *„Ve městě jich však o víkendu nezůstávalo mnoho, většina odjížděla již v pátek s rodiči na chalupu nebo k příbuzným.“*[56]

Shrneme-li prostředí obou knih, shledáváme v knize z 90. let rozpínající se moderní civilizaci, která na jedné straně zvyšuje nároky na úroveň měst, obyvatel a technické vybavení domácností, na druhé straně s rozvojem a uvolněním společnosti zaznamenáváme také počínající úpadek společenské morálky. Také přeměna socialistické společnosti na kapitalistickou přispěla ke změně chování mládeže a dospělých.

Zvyšující se problémy s mládeží, neprofesionální chování podnikatelů, upadající morální hodnoty, to vše s sebou přináší změny v české společnosti po sametové revoluci. Ostré kontrasty v podrobných popisech

[53]RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 27
[54]Tamtéž, s. 28
[55]Tamtéž, s. 62
[56]Tamtéž, s. 75

chování obyvatel poukazují na prohlubování třídních rozdílů, na sociální rozdíly v třídních kolektivech žáků, na nesolventnost rodičů, kteří nemohou vybavit své děti konkurenční elektronikou a platit jim zájmové kroužky. Všechny výše jmenované aspekty jsou počínající problematikou společnosti, kterou se potýká současná situace země.

3.1.3. Hlavní postava

- **Milena Petrovická (A)**

Hlavní postavou je patnáctiletá Milena Petrovická, která se právě ocitá na prahu dětství a dospívání. Podzim posledního ročníku základní školy není pro hrdinku lehkým obdobím. Jako žačka 9. A. se bude muset rozhodnout, kam půjde studovat.

Autorovi v pozici vypravěče se podařilo již od samého začátku vystihnout těžkou životní situaci, ve které se hrdinka nachází. Její reakce na mnohé události působí věrohodně, jsou přizpůsobeny věku čtenářek a morálce tehdejšího maloměstského prostředí.

Celá situace je pro dospívající dívku velmi bolestná. Ztráta mužského prvku v rodině způsobuje, že hrdinka o to více touží nalézt zástupce druhého pohlaví, který by jí aspoň částečně ztrátu otce nahradilo. Myslí si, že ztracený a tolik pro ni potřebný mužský element našla v kamarádovi Vláďovi. Postupným dozráváním hrdinka zjišťuje, že chlapec je pouze namyšlený, sobecký a že nedokáže ocenit její přednosti a její náklonnost k němu tak, jak by si přála. Uvědomí si, že vztah mezi mužem a ženou není postaven jen na vnějším vzhledu, projevu a mluvě, nýbrž na vnitřní kráse člověka, jeho myšlení, které nakonec způsobí krásu celého jedince. To umožní dát Mileně sílu v hledání nového postoje vůči svému okolí i své budoucnosti, zlepšit studijní výsledky

a přečkat dobu bez otce. *„Nechci ho vidět. Nikdy. A kdybych ho měla potkat, vyhnu se mu, umiňovala si Milena. A myslela na Vláďu. Zklamal ji. Vůbec se o ni nezajímá.*[57]*“*

Hrdinka je obyčejná dívka s všedními starostmi a radostmi. Svět je pro ni světem spravedlnosti, pokory a úcty k ostatním lidem. Pracovitost a zodpovědnost si osvojila Milena nejvíce v období otcova věznění, neboť musela v mnoha výchovných i pracovních momentech zastoupit oba rodiče pro zajištění péče o svého malého bratra, kterého má velmi ráda. *„Do ložnice přicapal Martin. …Sehnula se a políbila ho na hlavu.“*[58] Velmi dobře zvládá chod domácnosti – nakupování, vaření, praní, úklid, koupání bratra. Mnohé činnosti jí zaberou spoustu času, který by potřebovala věnovat škole, aby si zlepšila známky v jednotlivých předmětech. *„Rozběhla se pro vaničku. Musela seběhnout až dolů na dvůr, otevřít prádelnu, vzít vaničku do náručí, vynést, položit, prádelnu zavřít, přenést přes dvůr, položit, dveře za sebou zavřít, krucifix, zahudrovala, protože ji to nemožně rozčilovalo. Tolik zbytečných pohybů.“*[59]

Domov a rodina jsou jí však dražší než ostatním dětem v jejím věku. Hrdinka se dokáže radovat z maličkostí, ocenit, co pro ni maminka a kamarádi dělají a co je to muselo stát odříkání. *„Nikdy jsem neměla svou rtěnku. Dala jsem Blance i Vaje pusu. Zkusila jsem ji nejprve na hřbet ruky. Pak jsem si potřela dolní ret. A olízla si vrchní. „Senzačně ti jde!“ uznávala Blanka.*[60]*„*

„…Nůžky cvakly, napnutý provázek se rozletěl na strany, Milena sňala víko a hrdlo se jí stáhlo překvapením a úžasem. Neboť na dně krabice spatřila nové boty s bruslemi… Jak mohla maminka tušit, že po nich TOLIK touží?“[61]

[57] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.) s. 28
[58]Tamtéž.), s. 172
[59]Tamtéž, s. 152
[60]Tamtéž, s. 68
[61]Tamtéž, s. 196

Maloměstské prostředí negativně působí na citlivou duši hrdinky, která se těžko smiřuje s mnohdy neupřímným zájmem obyvatel o jejich rodinu. Na každém kroku cítila, že ji každý zná, že každý v městečku ví o jejich neštěstí. Nedokázala se ubránit pohledům sousedů, které pronikaly až do jejího nitra. Dráždily jí tiché hlasy lidí, kdekoliv se objevila. Zájem obyvatel umocňovalo i matčino povolání – pošťačka, které nenechalo rodinu v anonymitě. *„ Ale ještě dříve než opustila prodejnu, uslyšela za sebou: „…paní Adamová! Čí to je? „Petrovickejch…“ „Těch, jak von je…? „Jo, jo…to víte…,“ vzdychla významně Adamová.*[62]

Milena se neuměla vyrovnat s pocitem, že lidé rychle zapomněli na otcovy dobré vlastnosti – pracovitost, dobrotu, spravedlivost a že pochybují o jeho charakteru a správnosti jeho dřívějších činů. *„Von byl tvůj táta hodně činnej, dělal do fotbalu, do rybařiny, hádat se s lidma na národním výboru, jako v bytové komisi, to není med. A co z toho všeho má? Nic!“*[63]

Kamarádská duše hrdinky, její schopnost vidět svět spravedlivý, jí odkrývaly novou cestu, ve které nalézá vnitřní rovnováhu, která urovnává vztahy s obyvateli domu, snižuje napětí mezi kamarády, zlepšuje studijní výsledky a upevňuje vztah s maminkou a babičkou.

- **Dominik Kovačík (B)**

Hlavní postavou je patnáctiletý Dominik Kovačík, který obdobně jako předcházející hrdinka prochází obdobím dospívání. Autor opět na krátkém časovém úseku hrdinova života přibližuje čtenářkám Dominikovo chování a reakce na situace, se kterými se potýká.

Dominik na začátku příběhu vystupuje jako vyrovnaný, sebevědomý chlapec, který všechen svůj volný čas věnuje počítači. Pravidelně dochází na kroužek počítačové techniky, zajímá se o počítačovou modernizaci

[62] RUDOLF, S.: *Něžně háčkovaný čas*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz), s. 90
[63] Tamtéž, s. 84

výrobní linky v dědečkově závodu, seznamuje se s novými programy, které mu dědeček přiváží ze služebních cest ze zahraničí. Ví, že po ukončení studia na gymnáziu, kam po prázdninách nastoupí, chce pokračovat ve studiu na vysoké škole a programování se věnovat celý život.

K jeho vysněnému povolání mu pomáhají nejen vynikající studijní výsledky, které jsou u Dominika bez sebemenší domácí přípravy samozřejmostí, ale i pedagogové, kteří v hrdinovi vidí nadaného studenta, jehož intelekt, ctižádostivost, spolehlivost a aktivitu se snaží všemožně podchytit. *„…požádal jsem Mikulkovou, aby mě pustila ke školnímu počítači. Věděl jsem předem, že neodmítne, skutečně také sáhla do kapsy pláště, ze svazku klíčů jeden plošák odpojila a podala mi ho se stručnou poznámkou, abych učebnu při odchodu pečlivě uzamkl, klíč ji mohu vrátit zítra.“*[64]

Dominik nemá potřebu vyhledávat lásku dívek. Plně mu postačuje jeho láska k „počítači“ a soužití s jeho sestrou - dvojčetem. Ostatní dívky považuje pouze za nedokonalá stvoření, která ho iritují, neboť mnohdy jejich chování nechápe. I na svou sestru hledí Dominik občas nechápavě, přesto však se sourozeneckou láskou. U ní ví, jaká je, co od ní může čekat, co potřebuje a jak reaguje. *„Petra se chová přesně jako ostatní holky, když jim leze brouk přes mozek, potom je nejlíp vyčkat, až se dodrápe na druhou stranu.“*[65]

Také v této knize se hlavní hrdina nemůže vyrovnat se ztrátou mužského elementu v rodině, který je pro něho pocitem bezpečí a životní jistoty. Ztráta je pro Dominika o to bolestivější, že ji prožil hned dvakrát. Poprvé při ztrátě otce, jenž zahynul při autonehodě, když bylo Dominikovi deset let. Podruhé nyní v jeho patnácti letech, kdy od nich odešel přítel matky. Se ztrátou se smiřuje jen velmi těžce, prázdnotu nedokáže zaplnit ani přítomnost a zájem dědečka, ředitele závodu na výrobu hraček, kterého si nesmírně váží.

[64] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik:* Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 5
[65] Tamtéž, s. 26

Pocit prázdnoty řeší Dominik vstupem do party skinheadů. Zdánlivé zaplnění samoty mu však časem přináší řadu potíží. Dostává se do neřešitelné situace, v níž poznává svou slabost, strach a neschopnost postavit se špatným vlivům party, vandalismu a šikaně. Je bezmocný a neschopný zachránit svou čest a poctivost. Díky včasnému zásahu sestry si nakonec uvědomuje, že toto prostředí mu nic nedává, naopak zde snadno přijde o dobrou pověst a uzavře si tak cestu na gymnázium, na vysokou školu a ohrozí své plány do budoucna.

- **Petra Kovačíková**

I patnáctiletá Petra Kovačíková, dvojče Dominika, prochází svým vývojem, není však tak dramatický jako u jejího bratra.

Hrdinka není naivní dívka, která by se ztrácela v moderním světě, nevěděla si rady se svou povahou a s obdobím dospívání. Její racionální myšlení nedovoluje propadnout romantické lásce a citům natolik, aby ovlivnily její život.

Hlavní hrdinka je pohledná, štíhlá dívka sportovně založená. Pro její přátelskou a komunikativní povahu je kolektivem vyhledávána. Každému dokáže pomoci, poradit, provést ho konfliktní situací k vítězství. Petřin sebevědomý pocit, jistota a pracovitost navozují u každého sympatie, s kterými dokáže kolektiv strhnout pro dobrou věc. Petra díky svým vlastnostem rozhodně nepatří mezi naivní dívky hledající svou identitu. Stojí pevně oběma nohama na zemi.

Ve škole Petra, na rozdíl od Dominika, patří k průměrným žákům. Proto po prázdninách nastoupí do učení a po něm do prodejny parfumerie ve městě. *„Paní Karabešová se mé odpovědi srdečně zasmála. Měla mě ráda, věděla, že u ní v prodejně po vyučení nastoupím.“*[66]

Díky hudebnímu talentu a pohybovému nadání mezi Petřiny zájmy patří sport a hudba. Petra je vybrána do skupiny gymnastek, které nacvičují

[66] RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 67

pódiovou skladbu pro školní akademii. Čtenářky s úsměvem mohou sledovat Petřinu vytrvalost a houževnatost při nácviku. *„Ale hudba si vedla svou, předbíhala nás, švihadla, která v našich rukou elegantně kroužit, padala na zem, nebo v nich uvízla cvičenka na sousední metě, jedním slovem strašné. Učitelka se netajila s tím, že naše vystoupení při slavnostní akademii odvolá, nebo aspoň změní v programu původní název* ***V rytmu*** *mládí na* ***DŘEVA A POLENA.*** *„*[67]

Domov a rodina jsou pro Petru základnou, kterou si chrání a za kterou je ochotna bojovat. Uvědomuje si, že jistotu a vyrovnanost, kterou u ní všichni tolik obdivují, získává právě díky ní. *„ Když máma ulehla na lůžko, posedali jsme kolem ní. Přála si, aby měla mě a bráchu, u sebe co nejblíž. Nebránili jsme se. Babička si sedla na židli, teta Helena a dědeček postávali kolem.“*[68]

Se ztraceným otcem, na kterého stále v nitru duše vzpomíná, si hrdinka povídá v době spánku. Přibližuje si chvilky s ním. *Náhle jsem se z výšky propadla do nejranějšího dětství, možná ale, že jsem to vůbec nebyl já, děťátko, které vedl můj táta vzhůru do stráně, mělo cizí tvář. Jen jeho hlas jsem znala, byl můj, ten dnešní. Stráň se prudce zvedala k borovému lesíku, kde měla z nepochopitelných důvodů naše vycházka končit. Obtížně jsem zvedala nohy, naštěstí mi táta podal ruku….“*[69]

Petra působí vyrovnaně, nenechá se nikým ovlivnit, ani omezit, proto si získá důvěru matky, která jí věřila více. Věděla, že si Petra umí v konfliktních situacích vždy poradit. Byla tak i pro Dominika pevným pilířem a indikátorem možných problémů. *„Řítíš se do kolosálního průšvihu, brácho!“… Dominikovi škubl levý koutek úst. Vždycky mu takhle poskočila tvář, když znejistěl… Věděl, že my, dvojčata, dokážeme bezpečně předvídat nebezpečí, které druhému z nás hrozí.“*[70] Svou tvrdohlavostí a nebojácností pomohla Dominikovi vyřešit konfliktní situaci jednou provždy. *„Rocky by se s Petrou taky nemazlil. Nedáš?*

[67]RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 61
[68]Tamtéž, s. 119
[69]Tamtéž, s. 21
[70]Tamtéž, s. 75

Prásk! A už by ji měla. Možná že ne jednu. Takhle se trestá v partě neposlušnost. Jenže Petra je tvrdohlavá jako mezek. Vím předem, že kdybych ji teď umlátil, neprozradí mi, kam klíče od bytu schovala…."[71]

Petřino bezproblémové dospívání je podpořeno soužitím s bratrem, které jí ujasňuje její představy o chlapcích a dává potřebný rozhled a zkušenosti. Dominikova každodenní přítomnost obohacuje Petru natolik, že dokáže čelit trendu chvilkových známostí, které vidí u svých kamarádek a které tolik odsuzuje, pevně si stojí na svých zásadách a dle nich hledá vhodného chlapce.

U Petry se objevuje tentýž hluboký vztah k menším dětem jako u Mileny, jen s tím rozdílem, že Milena měla bratra doma. Petra si malých dětí užívala vždy, když matka, učitelka, své rodiči zapomenuté žáčky musela přivést ze školky k nim domů. *„Petra měla pokaždé obrovskou radost, pořád se kolem cizích dětí točila, podstrkávala jim bonbón a přinášela naše staré hračky, takže když se nakonec rodiče těch prcků dostavili, dalo mámě dost námahy, aby je přesvědčila, že se zítra všichni zase ve školce sejdou."*[72]

Petra se nebála žádné práce. Jakmile věděla, že výsledkem bude zisk, který zvýší její kapitál, byla ochotna udělat cokoliv. Její pracovitost a podnikavost ji zajistila pravidelný sběr papíru, letní brigádu v motorestu, hlídání dětí, sběr jahod. „*Petra si naopak takovou práci pochvaluje. Pro pár mizerných korun by se plazila v jahodách třeba po břiše."*[73] Nejvýhodnější obchodní styky, jak je Petra odborně nazývala, vedla s tetou Helenou, která jí vždy podstrčila nějaké kapesné navíc.

Autor na Mileně a Dominikovi ukazuje zájmy, myšlení a zranitelnost náctiletých v době dospívání. Hloubka citů a zranitelnost blízkými osob je dokáže svést ze správné životní cesty. Čtenářky mohou své životní

[71]RUDOLF, S.: *Petra a Dominik*: Brno: Víkend, 1991.122s. ISBN 80-900331-7-2, s. 106
[72]Tamtéž, s. 13
[73]Tamtéž, s. 15

situace s hlavními hrdiny porovnávat a ztotožňovat se s názorem, že jen láska blízkých a pomoc v pravý čas dokáže nalézt řešení a tím i vyrovnanost, sám sebe.

Výjimečnou osobností, která není zcela běžná v románech Stanislava Rudolfa, je postava Petry. Jde o hrdinku, jež neprochází trnitým dospíváním. Je silnou osobností se svými názory a předsevzetími, za kterými si stojí. I tato postava plní v románu svou zásadní funkci. Autor čtenářkám ukazuje, že mít svůj názor a odlišovat se tím od ostatních neznamená vyčlenění se z kolektivu, nebo ztrátu kamarádů. Ba naopak si kolektiv takových lidí cení.

Srovnáme-li zázemí všech hrdinů a jejich možnosti realizace, musíme konstatovat, že maloměsto 70. let zdaleka neposkytovalo dívkám tolik zájmových kroužků, či možností sportovního vyžití jako léta 90. Kroužky počítačového programování byly v té době pro mládež sci-fi, na rozdíl od hrdinů let 90., kteří je již využívají jako standardní součást nabídky základních a uměleckých škol.

Pod vlivem změn ve společnosti čtenář nalezne značné rozdíly v líčení dospívání a chování obou protagonistek. Zatímco Milena, žijící v klidném maloměstském prostředí 70. let, pociťuje nepříjemný dopad zájmu obyvatel, který jí trápí a kterému nedokáže čelit, rázná Petra se v 90. letech těmito problémy nezatěžuje. Pomluvy bere jako zdroj důležitých informací, které jí pomáhají se v konfliktních situacích orientovat a urychleně je řešit.

Cit a lásku obě hrdinky vnímají obdobně. Uvědomují si své kvality a snaží se nalézt lásku, která by jim zajistila model rodinného štěstí, získaný v rodině. Na rozdíl od Mileny Petra nepůsobí před chlapci plaše a naivně, nenechá si od chlapců ubližovat a dominantně jim umí dát najevo svou nevoli a postoj k nim. I přes jisté odlišnosti období 70. a 90. let mají hrdinky stejný přístup k práci a k penězům. Obě vyhledávají brigády a sběrové akce pro zvýšení svých úspor. Pouze v terminologii Petry se již objevují výrazy nové doby jako např:

podnikání, obchodní styky. Jemnost a láska k dětem je autorem zmiňována ve vztahu protagonistek k batolatům. Rodinné a přátelské vztahy vystihuje autor ve všech svých dílech.

3.2. Jazykové prostředky Stanislava Rudolfa

Stylová a jazyková výstavba díla, kterou níže přibližuji, ukazuje autorův vývoj, výběr a využití jazykových prostředků v jeho umělecké tvorbě před rokem 1989 (**knihy A, C**) a po něm (**knihy B, D**). Jazykovou analýzu románů rozšířím o další dvě díla **(knihy C – Kopretiny pro zámeckou paní, D – První polovina nebe)**, která též byla součástí mé přípravy bakalářské práce a která místy použiji k rozšíření a upřesnění analýzy použitých jazykových prostředků v dílech Stanislava Rudolfa. V hlubší analýze přiblížím oblasti lexikální roviny, poukážu rozdíly v užívání nespisovného jazyka, zaměřím se na poetistické prvky v dílech a nakonec rozvedu motivace pro tvorbu jmen a přezdívek postav.

3.2.1. Lexikální rovina

V této kapitole se pokusím o analýzu použitých jazykových útvarů prostředků lexikální roviny, které nám ukazují autorovo zrání a změnu tvůrčích záměrů.

Bohatost stylového rozvrstvení slovní zásoby v Rudolfově tvorbě dokládají skupiny **archaismů** a **historismů**. Knihy **A**, **C** zastupující 70. léta a knihy **B**, **D** charakterizující období 90. let nám ukazují kolísavé využití obou skupin během celého vývoje autorovy tvorby. Změny jsou patrné i v ironickém vnímání slov. Pro tvorbu 70. let je u Rudolfa typické stylové rozvrstvení, které navozuje dobovou atmosféru a přibližuje tehdejší slovní zásobu. Takovými archaismy, nebol-li slovy zastaralými, která se v běžné mluvě užívají zřídka, jsou např.: v **knize A-** „…*Na konci*

hodiny v šíleném zmatku, kdy uklízeli z lavic čtvrtky, úlomky tužek, žmolky červené gumy…mu poděkovala“ (s. 149), **knize C-** *„…Potřebovala jsem Hanku vylákat ze světnice* (s. 93). S útvary historismů, např.: **kniha A-**„*…dvacet metráků uhlí, vyrovnané špalíry polínek, rozeschlé necky, na věšáku kabáty vyšlé z módy….*“(s. 140), **kniha C- „***To abych se přes poledne naučila pukrle.*“(s. 23) se čtenářky setkávají pouze ve spojení s velmi dávnou dobou, neboť se zánikem dané reálie byla slova vyřazena z české slovní zásoby.

Naproti tomu v románech vzniklých po roce 1989 autor užívá archaismy a historismy sporadicky. Mezi archaismy s vnímanou ironií můžeme zařadit slova **knihy B**- např. *„...Málem si vyzkoušela i ty rozšklebené škrpále.*“(s.20) Naproti tomu archaismy v **knize D**- např.: *„.. Aniž by se zmínil mámě, prodal do starožitnictví almaru po mámině babičce.“*(s. 171), *“V kuchyňské části stála stará kredenc.“* (s. 52) opět plní klasickou funkci. Historismy se převážně objevují v počátečních dílech tohoto období, **kniha B-** např.: *„…Žádné boty, střevíčky nebo letní sandále, ale semišové škorně, jaké nosívali ve středověku šašci a králové.*“(s. 19) V **knize D** se již historismy nevyskytují.

Pro 70. i 90. léta je charakteristické hojné využití slovní zásoby v oblasti expresivity. **Citově zabarvená slova** umožňují postavám v různé intenzitě vyjádřit pozitivní či negativní stupeň emočního zaujetí. Mezi pozitivní expresivní slova lze zařadit **deminutiva**, tzv. slova zdrobnělá, **kniha A-** např.: *„Ale víc než z prskavek a čadících svíček měla radost z vykulených očí bratříčka. Chtěl na zem a k hromádce dárků.“* (s. 197), **kniha B**- např.: *„…abych trhal jahůdky řekněme o dvě hodiny déle než milovaná sestřička.…“(s.* 5), **kniha C**- např.: -*„Bráška děkoval jako slušně vychovaný chlapeček.“* (s. 90), **kniha D**- např.: *„ jen si, milá Simonko, hezky po maturitě najdi místo v nějaké fabrice nebo u počítače a zkus si penízky taky sama vydělávat!“(*s. 40). Jejich úkolem je vyjádření pozitivního či negativního vztahu mezi postavami, zvířaty či věcmi. Dle uvedených ukázek můžeme pozorovat, že autor zdrobněliny také užívá k docílení jemné ironie ve výpovědích. Funkce a užití deminutiv zůstává v dílech Stanislava Rudolfa po celou dobu nezměněna.

Četnost využití záporně zabarvených expresívních výrazů ve společnosti je závislé na uvolnění morálky a stupni vnímání jejich vulgárnosti. V pojetí doby jsou **pejorativa,** tzv. slova hanlivá a **vulgarismy** relativní. Záleží totiž na jejich dobovém zařazení a úrovni společenství, ve kterém jsou užívána. Autor slova hanlivá či vulgarismy začíná v hojné míře užívat v 90. letech. Slouží mu k uvolnění napětí a úzkosti u mluvčích, postavám dovoluje porušovat společenské tabu. Užití vulgarismů v konfliktních situacích Rudolfovi slouží jako spouštěcí element při fyzickém kontaktu, někdy jsou projevem dominance. Mezi negativní expresivní slova hanlivá lze zařadit v **knize A-** *„Dědku plesnivej, protivnej, můžeš dát postavit všude koupelny, abychom to nemuseli tahat, stejně brzo zaklepeš bačkorama.“*(s. 22), v **knize C**- *„Dědku, Tys byl asi pěknej řízek!“* (s. 30). **V knize B-** např.: *„Kam se šinete, buchty?“* (s. 12) a v **knize D**- např.: *„Nebýt jeho, smetli by mě nějací blbečci ze schodů.“* (s. 10). Z uvedených ukázek je patrné, že ač se záporné expresívní výrazy objevují v dílech ze všech období autorovy tvorby, mění se jejich intenzita negativního vnímání. Stejně tak je tomu i v oblasti vulgarismů. Rudolf je užívá v románech od samého počátku. Jejich vulgárnost však v dílech 70. let nemá takovou intenzitu, místy působí i roztomile. V prózách napsaných před rokem 89 se objevují nejčastěji výrazy jako *„vole, blbče“* např.: **kniha A-** *„Jen Milena se zhluboka nadechne a řekne tiše a zvolna: „Vole!“ Je to víc než facka.*“(s. 157) nebo **kniha C**- *„Auvajs, nech toho, zlomíš mi ruku, vole!“* (s. 80). Zatímco v knihách vydaných po roce 89 se objevují již ostřejší a květnatější výrazy např.: **kniha B**-*„ Ať jsme se dotkli čehokoliv, ta kráva u toho musela být! Jak já ji nenáviděla*.(s. 63) nebo **kniha D**- *„Hele, ty máš už docela vobstojný kozy, pocem, ať si šáhnu…*“(s. 12). Není ojedinělým případem užití kladně i záporně zabarveného expresívního výrazu zároveň, někdy bývají ve spojení i s vulgarismy. Např.: **kniha D** *„Dej si, dceruško, pozor na hubu!“* (s. 101), i v tomto případě autor dává slovu dceruška ironickou funkci, která působí opět humorně a také výhružně.

Shrneme-li poznatky ze stylového rozvrstvení jazyka, musíme

konstatovat, že jazyk v dílech se vyvíjí v závislosti na společenských požadavcích. Rudolf ho přizpůsobuje soudobým čtenářům tak, aby romány byly svěží, čtivé a oddechové. Ustupuje proto od užívání archaismů či historismů, které se v románech z 90. let vyskytují pouze sporadicky. Expresívní výrazy užívá autor sice po celou dobu své tvorby, avšak jsou na nich znatelné rozdíly. V 90. letech se Rudolf již nedrží při zemi, nýbrž v nemalé míře užívá vulgarismů a hanlivých slovních spojení, která se rozšířila z pásma dětských postav i do pásma dospělých. Všemi těmito jazykovými změnami autor sleduje jediný záměr, a to přiblížit se jazyku současné mládeže.

3.2.2. Nespisovná **č**eština

Od prvopočátku autorovy tvorby se čtenářky v mluveném projevu hrdinek shledávají s hovorovou češtinou jako mluvenou formou spisovné češtiny, jež využívá jazykových prostředků češtiny nespisovné. Vedle této formy využívá spisovatel obecnou podobu nespisovné češtiny, která je běžnou mluvou regionů.

Hovorovou češtinu Stanislav Rudolf užívá různou intenzitou v každém textu své tvorby. V 70. letech ji čtenářky naleznou pouze v přímé řeči náctiletých, převážně v oblasti familiárních a emočně zabarvených slov, v zkracování sousloví a pomocných sloves. **Kniha A-** např.: (*máma – hovorový výraz pro matku, motorka je táty – motocykl je u otce, kecá – vymýšlí, děvy – dívky, kolínská – kolínská voda po holení, nemůžu – nemohu, poto- udělat potřebu do kalhot, vykecat- informovat, zboulovat- zbít …)* **Kniha C-** např.: *(táta – otec, vyžvanil – podal informaci, řekl, nemůžu – nemohu, šmidlání – hraní, sekýrování – nařizování, volovina – hloupost, trága-tragická situace…)* V 90. letech nespisovná čeština v textech převažuje. Čtenář ji nalézá v bohatém zastoupení u všech postav příběhů. Dle mého názoru tím dociluje dokonalosti zachyceného reálného života a autentičnosti prostředí, které chce náctiletým čtenářkám přiblížit. **Kniha B-** např.: *(prachy – peníze, nafouknout – nemluvit,*

průšvih- starost, policajt – příslušník policie, kecy – hlouposti, odsekl- odpovědět zostra, vypadni- rychle odejdi, frčí- je moderní, vymaštěnec - extrémně hloupý člověk, pohni kostrou- zrychlit chůzi …)., **kniha D**- např.: *(bodlo – hodilo by se, benzínka – čerpací stanice,benzínová pumpa, omrknout – obhlédnout, brácha – bratr, vypadnout – odejít, bokovka- vedlejší práce, kecáš – nemluvit pravdu, pako-, blázen,nešikovný jedinec, zaprdle- zaraženě…).*

V Rudolfových textech je patrný vliv obecné češtiny. Specifické rysy nespisovného jazyka jsou užity hlavně v 70. letech v mluvě mládeže a dalších uživatelů. Naproti tomu v 90. letech specifickými rysy nespisovné češtiny Rudolf ukazuje výši vzdělání člověka a jeho morální hodnoty. Proto obecná čeština zaznívá v mluvě spodiny společnosti v **knize B** a mluvě rodičů hrdinky v **knize D**. Ostatní Rudolfovy postavy mluví spisovnou češtinou. Specifickými rysy obecné češtiny jsou **v knize A-** diftongizace y-ej *(každý-každej, malý-malej…)*, vypuštění joty *(jseš – seš)*, v **knize B-** nesprávný tvar sloves *(snezen- sněden, abychom - abysme…)*, protetické „v“ před „o“ *(vobstojný – obstojný,…)*, zkracování výrazů (*žes-že jsi, abys- aby jsi, těbůh...)* v **knize C-** zkracování výrazů *(nashle – nashledanou,…)* v **knize D-** diftongizace y-ej *(dobrý-dobrej, mladý-mladej, rozmalený-rozmazlenej, být -bejt, drahý-drahej…)*.

Mezi netypické rysy nespisovné češtiny lze zařadit vady řeči a různé odchylky od ustálené formy lexika, které autor taktéž zařazuje do svých románů, např.: **kniha C**- např.: šišlání *(Tak fo, Katefino, fo je novýho na fámku?“ usmála se na mě, když jsem přistrčila pod sklem svazek bankovek)*, odchylka řeči *(Chci letos projít všechny zámky, zámky, a pak teprve do ciziny. Už mám svůj plán.“ brebentil, jako by měl čerstvě namazáno,“já si nechám udělat velkou koloběžku, koloběžku a pojedu do Itálie…)*, hyperkorektní mluva *(Promiň, Kateřino, jsem dalek toho, abych tě budil zcela bezdůvodně, ale z vysloveně objektivních důvodů jsem nemohl jednat jinak. Mnohokrát pobízím otce, aby zřídil paralelní linku elektrického zvonku, nedá si ovšem říct. Omlouvám se, maličká, opravdu*

je mi to velmi líto.“ Nebyla jsem daleka nakopnout ho do zadku.) Všechny zmiňované netypické projevy mají v textu svou funkci. Krátké vystoupení vedlejší postavy s bezvýznamnou úlohou v ději se díky svému netypickému jazykovému projevu nesmazatelně zapíše do podvědomí čtenářek a obohatí celkový dojem z díla. Samotný jazykový projev postavy je nejvhodnějším nástrojem nepřímé charakteristiky jednak popisované postavy, ale také postavy, která tento jazykový projev komentuje. Příkladem hyperkorektní mluvy je postava v knize *Kopretiny pro zámeckou paní*. Její jazykový projev sloužil jejímu výraznému odlišení u čtenářů. Postavu posílil i o zpětnou reakci hlavní hrdinky, která odpovídala ve stejném duchu.

Jazyková analýza nespisovné češtiny poukazuje na bohatost Rudolfovy slovní zásoby, která je dána jazykovým citem autora, dokonalou znalostí českého jazyka a rychlou schopností využití lexikální stránky. V jazykové úrovni uživatelů 70. let (**knihy A, C**) nalézáme ve velké míře hovorovou formu projevu doplněnou o nespisovnou češtinu, různé odchylky a netypické projevy, které nejen vytváří výstižnou charakteristiku postav, ale i obraz prostředí maloměsta. V 90. letech (**knihy B, D**) ustupuje vliv obecné češtiny. Autor v dílech poukazuje na úlohu školy a vzdělání, jež se velkou vahou podílí na šíření spisovného jazyka. Růst jazykové úrovně uživatelů je ovlivněn vědeckotechnickým rozvojem, který se odrazil v mluvě Rudolfových postav. Nespisovná čeština 90. let je charakteristická svou emocionálností, spontánností, odlišností tvarů u jednotlivých slovních druhů, jako jsou například podstatná jména, číslovky, zájmena a slovesa, odstraněním zastaralých slov ze slovní zásoby a její rozšíření o tzv. neologismy. Autorova schopnost kopírovat jazykovou aktuálnost společnosti mu zajišťuje stálou uměleckou hodnotu jeho děl.

3.2.3. Poetistická složka

V 70. letech je příznačná pro knihy Stanislava Rudolfa poetizace sdělení, která je využívána v popisných pasážích děl. Autorův výběr slov je zde úzce spojen s jeho individuálním přístupem k informacím, které v dílech předávají čtenářkám obraz prostředí, ve kterém se děj odehrává. Proto příroda, charakteristická pro dané období Rudolfovy tvorby, nese popisné prvky převážně neživé přírody, která lépe vystihuje atmosféru kraje, zobrazovaného okamžiku a kontrastů v textu. Čtenářky poznávají parky s písčitými cestičkami, spadané listí, barvu trávy, atmosféru mlhavého oparu a ozáření slunečními paprsky na úkor živé přírody - motýlů a ptáků nad obzorem. Typickým příkladem poetizace textu je v **knize A-** *(„Její pohled se dotkl hřebenů mlhavých kopců na západě, píchl se o špičku kostela, vyhnul se šedivé střeše školy, zastavil se u obdélníku hřiště, kde se pachtilo za míčkem několik kluků, a klesl u obrysu jednopatrového domu, pár kroků za parkem. Její domov“*. (s. 53), v **knize C-** *(„Kuchyň zářila ranním sluncem, které se dotýkalo hned televize, hned zase zrcadla v kredenci, jak se prodíralo neklidným chvěním stromů za oknem.“* (s. 83), *„Noc, která přitiskla alej kaštanů, městečko, zámek a malé nádraží pod kostelem, měla chuť zavlhlé kokosové moučky, z níž jsme s maminkou každé Vánoce pekly cukroví.“* (s. 79)

Autorovo vnímání přírody, které bylo ovlivněno rodným krajem, a její **poetizace** se objevovala i **závěrů kapitol** v **knize A-** *„Pod vysokými jeřáby, z nichž stékala večerní mlha už v kapičkách rosy, ozvaly se dva podivné zvuky. Jako když se kapr vymrští nad hladinu a pak s pleskotem se znovu ponoří.“* (s. 96), v **knize C-** *(„Plul dál, naslouchal symfonii letní řeky, kterou jsme my, pitomí, pochopitelně nikdy neslyšeli.“*(s. 48)

Pomocí kontrastů autor umocňuje atmosféru situace, ba i celého příběhu a konkrétní přírodní výjevy či krajiny na nás působí o to autentičtěji. Takto vylíčené krajiny a jejich okolí jsou charakteristické právě v prózách ze 70. let. V novějších románech je již autorova sdělnost přírody omezená. **Kniha A-** *(„…A zadívala se přes hřebeny domků do krajiny, na oblohu, která marnotratně vyměnila rozpustilou oranž za*

klidnou modrou večera…“(s. 13) *„...oprýskané zdi nevzhledného baráku…střechu s vytlučenými okénky, malý dvorek…“*(s. 38), **kniha C-** *(„Kuchyň zářila raním sluncem… jak se prodíralo neklidným chvěním stromů za oknem.“(s. 83), „Celý den mží, Krabonoš se nabalil do vaty mlhy, je nevábný i ospalý….“(s. 85).* Zánik poetistického popisu prostředí souvisí s autorovým přizpůsobením dobovým požadavkům. Současné hrdinky vyhledávají příběhy zasazené do větších měst, odmítají rozsáhlé popisné pasáže prostředí a přírody. V románech ze 70. let poetizace plnila funkci snové atmosféry. Pomocí metafor, metonymií či personifikací autor dodával prostředí nádech tajemnosti a noblesnosti.

Vedle poetizace textu je v knihách ze 70. let příznačné využití zvukových jazykových prostředků, jako je libozvučnost a zvukomalba, která ke konci 80. let v dílech autora zaniká. Příkladem **onomatopoie** nebo-li zvukomalby je v **knize A-** *(„…z nichž stékala večerní mlha už v kapičkách rosy, ozvaly se dva podivné zvuky. Jako když se kapr vymrští nad hladinu a pak s pleskotem zase ponoří. Někdy i bolest voní po heřmánku.“*(s. 69), *„… vyrazil ji z ruky ešus, který pak s řinčením poskakoval po dlaždicích, zatímco čaj na nich vytvářel podivné ostrovní útvary…“* (s. 76) a v **knize C -***„ Zdánlivě byla beze zvuků, ale když jsem nastražila uši. Zaslechla jsem lesklý potlesk větví, jak o sebe narážely širokými listy, kolem přelétl ospalý pták a písek pod mými patami si něco skřípal mezi zuby.“ (s. 79).* **Eufonie**, nebo-li libozvučnost **kniha A-** *(„...Brouzdala se v závějích spadaného listí, které bylo ohnivě rudé, zářilo žlutě jako plátky velikého citronu a místy jeho hněď splývala se zaprášeným kobercem mechu.“(*s. 27), *„I obměkčilo se srdce otcovské, neboť vytušilo, že je možné, aby se dcera radovala zdarma.“* (s. 201) a **kniha C** *(„Zámecký park zsinalý podvečerním chladem voněl po domově.“ (s. 117), „…Krabonoš se nabalil do vaty mlhy, je nevábný a ospalý…*“(s. 85) Tyto jazykové prostředky užívá Rudolf k dokreslení atmosféry daného okamžiku a lepšímu přiblížení konkrétní prostředí či situací. Jmenované prostředky vnáší do děje určitý patos a snovou atmosféru.

Naproti tomu v 90. letech se poetičnost, libozvučnost a zvukomalba

z popisných pasáží zcela vytratila, neboť realistické zobrazení společnosti, které chtěl autor zachovat, nedovolalo užití těchto vyjadřovacích prostředků. Jejich úlohu nyní přebírají neologismy, archaismy, argotismy aj.

3.2.4. Jména a přezdívky

V závěru samotné analýzy můžeme zmínit zajímavé hledisko individuálního přístupu autora k volbě jmen v jeho tvorbě. Autor jména volil na základě dvou hledisek. Prvním kritériem byla zvučnost jmen a jejich délka, která dle autora musela být v kontrastu. Jestliže převládala ve zvoleném jméně tvrdost souhlásek, autor vytvořil jméno, kde tuto skutečnost zjemnil seskupením hlásek měkkého charakteru. Zároveň dodržoval striktně pro krásu celé stavby díla vyváženost délky jmen a příjmení. Počet dlouhých jmen odpovídal počtu užitých jmen krátkých. Druhým kritériem byla významová stránka jména, které dokreslovalo charakteristiku jednotlivých postav. Např.: **kniha A-** mezi pedagogy, jejichž jména jsou motivována charakteristickými vlastnostmi, nebo jejich typickým chováním lze zařadit soudruha učitele Divíška- jehož příjmení je nejspíše motivováno jeho udiveným výrazem ve tváři, dále učitel Lamač – výuka hudební výchovy, který z dětí dostává, neboli láme kvalitní melodie písní. Jména dětských postav, která patří do hrdinova úzkého okruhu, charakterizovala pouze křestní jména: Valja, Vláďa, Renáta, Blanka, Milena. Zatímco spolužáci ve třídě byli povětšinou oslovováni příjmením: Trávník, Vaníčková, Adamů, Houžvičková. V **knize B**- stojí za zmínku paní učitelka Bělková, velmi stará dáma, která spí v hodinách, žáci vidí jen její bělmo. Příjmení si autor volí dle chování, vzhledu či typického projevu dané postavy. V **knize C** - Muž nesoucí jméno Krobián je urostlým nevzhledným člověkem z podzámčí. V **knize D** prostitutka Hrůzová je nevzhlednou a hloupou dámou a MUDr. Sedmidubský-sebevědomý bezcharakterní muž. Mezi výchovný

moment můžeme zařadit autorovo působení na čtenářky, které nechává pochopit sílu užívání křestních jmen na úkor příjmení, jež posilují kolektiv a vedou k lepší komunikaci mezi vrstevníky. Jmena: Robine, Vendulo, Báro, jsou v protikladu s příjmeními: Škorpíku, Čermáková, Kubošku, Kosprtová, která dokazují čtenářkám neosobní vztah k pojmenovaným postavám.

Shrneme-li analytický pohled jmen v autorových dílech, dostáváme obraz, který je opět ovlivněn dobovým stavem společnosti. V knihách **A**, **C** ve jménech převládají měkké souhlásky, které jsou v souladu s poetistickou tvorbou autora tohoto období. Zároveň čtenář nenalezne ostře negativní postavu, která by jemnost děl narušovala. Mezi kamarády hlavních hrdinek převládá harmonie, pochopení a vzájemná pomoc, která je charakteristická i pro postavy dospělých na maloměstě. Oproti dílům 70. let jsou postaveny knihy **B**, **D**, které již odráží upadající morální hodnoty společnosti. V křestních jménech nebo v přezdívkách negativních postav se objevuje často znělá souhláska „*r*“, která je tzv. alveolární vibrantou. Její početnost kmitů způsobuje znění hlásky, jež získává na tvrdosti, která u čtenářů umocňuje negativní dopad záporných postav na jejich vnímání a prožitky.

Přezdívkami v obecném pojetí rozumíme neoficiální jméno s expresivním zabarvením. Slangové přezdívky vznikají buď komolením příjmení pedagogů, nebo na základě nějaké podobnosti. V kontaktu s okolím způsobují anonymitu konkrétní postavy. Přezdívky začal Stanislav Rudolf užívat v hojné míře až v 90. letech. Spojeny jsou se zápornými charaktery nebo s negativním prostředím. V **knize B** hlavní hrdina Dominik získal přezdívku Kobra na základě svého účesu, který partě připomínal hlavu jmenovaného hada. Žalský, vůdce party, získal přezdívku Rocky překladem slova skála do angličtiny. Peringera, dalšího člena party, charakterizuje přezdívka Ranař pro jeho hrubost. Arpád s přezdívkou Kafáč miluje kávu. U pedagogického sboru přezdívky zvýrazňují záporné povahové vlastnosti. Důkazem je i paní učitelka Fušařová s přezdívkou Hafuša, kterou konfliktní zástupkyně získala z důvodu neustálých střetů se studenty.

Vedle přezdívek hlavních a vedlejších hrdinů autor přesouvá obrazná pojmenování též i na zvířata. Charakteristické je pojmenování psa Pocem v knize **C**, které charakterizuje věrnost k pánovi, a psa Zabijáka v knize D, které je zde motivováno nadsázkou k velikosti a vzhledu psa.

Do oblasti neživých předmětů, které mají též svá jména, patří beze sporu obraz Joachima z hradu Krabonoš, který dělá hlavní hrdince po celou dobu brigády společnost a ke kterému hlavním hrdinka vede časté monology.

Ve všech oblastech jazykové analýzy je patrno Rudolfovo nadání a cit pro český jazyk. Bohatost lexikální stránky děl spočívala v jeho hře s jazykem, který byl nejvíce patrný v knize **C** – *Kopretiny pro zámeckou paní*.

3.3. Obecné poznatky o dílech Stanislava Rudolfa

Rozdíly v tvorbě Stanislava Rudolfa před rokem 1989 a po něm nelze dokázat analýzou pouhých dvou vybraných knih. Na základě četby dalších vybraných titulů: *Metráček*, 1969, *Kopretiny pro zámeckou paní*, 1973, *Údolí krásných žab*, 1974, *První polovina nebe*, 1993, *Zatmění srdce*, 1993, *Co jsme si říkali k ránu*, 1994, *Moje paličaté IQ*, 1996, lze však obecně říci, že příběhy před rokem 1989 se vyznačují jednodušší strukturou. K tomu dopomáhá maloměstské prostředí s jeho charakteristickou atmosférou a pomalým životním tempem. Výsledkem je pomalejší dějový pád s méně častou změnou prostředí. Kratší kapitoly s minimálními popisnými pasážemi, omezeným počtem postav s nezkaženými charaktery a krátkými dialogy dokreslují celkovou strukturu díla. Výjimkou tohoto období je dominantní přítomnost přírody, jejíž barvité líčení dokresluje celkovou atmosféru knih. K bohatší struktuře knih po roce 1989 přispěl rozvoj měst. Jejich zrychlující se životní tempo a upadající morálka společnosti vytváří charakter díla. Dějový spád je dynamičtější. Časté změny prostředí a napínavost děje snadno udržuje pozornost čtenáře. Větší množství

postav se zápornými charaktery obohacují díla o zajímavé monology, které jsou odborného či emotivního rázu. Mezi společné znaky všech děl Stanislava Rudolfa můžeme jmenovat krátké časové rozpětí děje, které je ve tří až čtyřměsíčních intervalech. Tematická kompozice děl je od prvopočátku postavena na stejném základu. Nosným příběhem je dospívání hrdinky, řešení životních situací a její dozrání v uvědomělého jedince.

Na výše jmenované charakteristické projevy Rudolfova díla je zaměřena rozsáhlejší analýza zvolených děl, která zkoumá rozdílné projevy v oblasti tematické a jazykové, v charakteristice postav a prostředí.

V tematické oblasti děl můžeme nalézt celou řadu shodných témat, která jsou pro strukturu díla stěžejní. Téma rodiny, mezilidských vztahů, sportu, party nalézáme v rodinném, školním či sportovním prostředí. Shodná témata a prostředí jsou však v každém období pojata odlišně, neboť odráží možnosti doby.

Patrné rozdíly jsou i ve zmiňovaných prostředích. Zatímco autor zasazuje hrdinky *Něžně háčkovaného času* a *Kopretin pro zámeckou paní* v 70. letech do usedlého maloměsta s minimálními možnostmi pohybu, cestování a odpoledních aktivit, je zřejmé, že dějová linie příběhů je pomalejší a dramatizace příběhu omezená. Charakter hrdinek nese znaky nezkaženého dítěte, které je vychováno v duchu „ co by řekli sousedé“.

V dílech 90. let je patrná značná dynamika. Knihy *Petra a Dominik* a *První polovina nebe, Moje paličaté IQ,* jsou vsazeny do větších měst. S nimi je spojena rozsáhlejší možnost aktivit, pohybu a cestování. Proto se v příbězích objevují rychlé změny prostředí, jako je například- škola, internát, továrna, tělocvična, sídliště, rodinný domek, řeka, jednotlivá města Itálie atd. Dějová linie je bohatší. Hrdinové prochází zápletkami, které se odehrávají ve zmiňovaných prostředích, jež se vzájemně prolínají. Charakter postav je vyhraněný. Hrdinky se mění na protřelé dívky se sexuálními zkušenostmi. Dlouhé popisné pasáže umožňují zaujmout jednoznačný postoj k problematice či k charakteru postavy.

3.4. Hrdinky Stanislava Rudolfa

Rudolfovy kladné hrdinky bývají ve většině případů studentky kolem patnácti až osmnácti let, které se nijak neliší od stejně starých dívek. Naopak prožívají podobná trápení jako čtenářky v době dospívání.

Inspiraci pro své hlavní postavy získával Rudolf v období své pedagogické činnosti na základních a vysokých školách, ale i z cest v době redaktorské působnosti v časopisech pro děti a mládež, a proto je dokáže s velkou autenticitou vylíčit. Rudolf sám o tom říká: *„Přiznám se, že od dívek snadno seženu jejich soukromý materiál k pozdějšímu napsání knížky. Vyprávějí mi podrobně a nekonečně dlouho o sobě, o svých láskách i životních prohrách. Vědí, že já je nechávám absolutně v anonymitě, takže se často dozvím i to, co by neprozradily možná ani své nejlepší kamarádce.“*[74]

Pravdivost jeho slov dokazují četné vnitřní monology, díky kterým romány zasazené do každodenního života-působí nenásilně, reálně a pravdivě bez velkého moralizování.

Jeho hrdinky prožívají pocity nejistoty, zklamání, vzdoru, aby vyzrávaly, uvědomovaly si své nedostatky a překonaly uraženou ješitnost. V závěru románů jsou ve většině případů jejich problémy a konflikty vyřešeny, příběhy končí harmonicky.

Hrdinky knih 70. let jsou převážně patnáctiletými žačkami, které bojují s pedagogy, rodiči, či kamarády. Jejich konflikty se odehrávají v prostředí základní školy, domova, či letních táborů. Pozitivní úlohu ve výchově a dospívání dívek zde sehrával sport, který využíval zdravé ctižádosti pro cestu k životní rovnováze. Jeho úloha je ve zvolených knihách mé analýzy zmíněna jen okrajově. V další Rudolfově tvorbě má však sport nosnou úlohu v ději. Ta je patrná v díle *Metráček* - kde

[74]URL:<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2007110107> [cit. 12. 06. 2012]

autorův výchovný prvek ukazuje, že i silnější nemotorné dívky se prosadí v kolektivním sportu – vybíjené. Opakem *Metráčka*- Jitky je hubená, mrštná a sportovně nadaná Milionová holka - Hanka plná něžnosti s talentem pro balet a sportovní gymnastiku.
Rudolfův výběr hrdinek nebyl vyhraněný. Proto v jeho dílech nalezneme dívky hubené, silné, vysoké, malé, černovlásky, blondýnky, nadané, nemotorné, inteligentní a průměrné. Všechny však spojovaly stejné potíže s první láskou, prosazení se v kolektivu, boj s pedagogy a kázeňskými přestupky, hledání vztahu k novým partnerům, rodičům či dívčí péče o nekompletní rodinu ve stylu *Robinsonky* (román *Kopretiny pro zámeckou paní, Něžně háčkovaný čas*).
V jazykové vybavenosti nesmělých a nezkušených hrdinů převládá spisovný jazyk občas obohacený o žákovský slang, komentáře a vtipné monology.

Mládež v 80. letech prošla dalším vývojem. Čtenářky tak měly možnost poznávat patnáctileté a šestnáctileté hrdinky studující na střední škole a v učilištích. Hlubší obrazy studijních oborů střeních odborných učilišť jsou patrné v románech, které sice nejsou předmětem naší analýzy, avšak patří do tvorby tohoto období (*Pusinky* – obor cukrář, *To jsme prosím nebrali* – obor zootechnik).
Hrdinky a hrdiny nadále spojují potíže s první láskou, kázeňskými přestupky, prosazením v kolektivu a nově volbou povolání. Jejich smysl pro čest, spravedlnost a toleranci jim sice přinese konfliktní situace, ale v závěru příběhu nachází opět svou životní rovnováhu (*Malý vodní had*).
Komunikace je v příběhu vedena spisovným jazykem, slangem, místy vulgarismy.

90. léta ukazují na úpadek morálky, který se negativně odrazil ve vývoji náctiletých. Hlavním hrdinkám je již osmnáct či devatenáct let.
Děj románů není již situovaný pouze do školních lavic, rodiny a mezi kamarády. Hrdinky jsou postaveny do složitých životních situací, jako je ztráta rodičů, odchod ze školy, soužití s partnerem jednoho z rodičů, čelí handicapu postižení, ztrátě přátel, drogám, interrupci (*První polovina*

nebe). Hledání sebe sama je o to složitější, že se hrdinka ve světě izoluje, ztrácí jistotu domova a zůstává osamocena.
Rudolf se při výběru hrdinek zaměřuje na protichůdné charaktery, přičemž jsou na jedné straně dívky nevyrovnané, vnitřně slabé, zmanipulovatelné, na druhé straně jsou to dívky protřelé, lstivé, akceschopné, úspěšné, chlapci vyhledávané. Obě skupiny autor nechává ve svých příbězích jednat bezmyšlenkovitě, zkratově a výsledkem je ztráta blízkých, ztroskotání v partnerském vztahu, ukončení studia či nechtěné otěhotnění.
Pro věrohodnost scén a celého příběhu užívá Rudolf vedle spisovné češtiny i vulgarismů, slangu novodobé mládeže a neotřelých slovních spojení.

4. Závěr

Cílem této práce bylo zaměřit se na námětové okruhy, postavy, prostředí a jazyk před rokem 1989 a po něm v dívčích románech Stanislava Rudolfa. Sledovala jsem výrazné rysy jeho próz, umělecké prostředky, jež ve svých knihách pro dívky užívá, a také záměr, který svými knihami sleduje.

Nyní shrnu poznatky, ke kterým jsem během svého rozboru a komparace dospěla. Charakteristickým znakem jeho próz je důkladná psychologizace postav, která je umocňována četnými vnitřními monology postav, v některých prózách také ich-formou, například: *Kopretiny pro zámeckou paní, Petra a Dominik, První polovina nebe.* Jeho hrdinky mají rozmanitý vnitřní svět, který je konfrontován s realitou. Rudolf nechává své hrdinky procházet nejrůznějšími nástrahami a záludnostmi života, kterým však ve většině případů nepodlehnou. Naopak si dokážou s problémy poradit, popřípadě naleznou východisko za pomoci rodičů.

Rodinné zázemí má velký vliv na chování protagonistek. Ve většině zmiňovaných knih jde o rodiny spořádané, které dbají na správné chování svých svěřenců. Výjimkou je pouze kniha *První polovina nebe*, ve které je poctivost a čestnost rodičům vzdálena. Protagonistka pod vlivem špatné výchovy často nevidí své odchylky od správného chování, což ji v očích chlapce řadí mezi nečestné lidi.

V knihách od let 60. až do let 80. převažují hrdinky, jež netouží ani tak po fyzickém sblížení jako spíše po duševním souznění. Některé se také setkají se zklamáním a neúspěchem, jež s sebou tato první milostná vzplanutí přináší. Naopak hrdinky v knihách vydaných po roce 1989 jsou již v této problematice zběhlé, ačkoli i ony se někdy nevyhnou zklamaní.

V otázce prostředí, do nějž zasazuje autor děje svých knih, je častým dějištěm škola, v níž hrdinky denně bojují s problémy v rámci studia. Toto prostředí autor volí zcela záměrně, neboť má velmi bohaté zkušenosti ze své kariéry učitele. Dalším útočištěm, které Rudolf ve svých knihách užívá je domov a rodina jako taková. Domov je místem klidu a většině případů také harmonie, kde hrdinky nalézají pochopení a podporu rodičů. Výjimku můžeme spatřit v knize *První polovina nebe*, kde se hrdinka za své rodiče stydí, což nakonec vede k tomu, že své problémy řeší s kamarádkami na internátě. V několika svých knihách nás Rudolf zavádí také do prostředí nemocničního a to například v knihách *První polovina nebe*. Města, jež autor užívá, jsou mu důvěrně známá, neboť se nachází nedaleko jeho bydliště. Často jsou tak děje jeho románů situovány do velmi detailní popisů zmiňovaných prostředí Hradiště, Stříbrovic či Labína.

Rudolfovy romány jsou typické promyšleným užitím jazykových prostředků a stylem. Autor disponuje pečlivě odposlouchaným jazykem mládeže. Jeho texty se vyznačují přítomností hovorových výrazů, které se někdy snoubí s vulgarismy, kterými autor dokresluje celkovou atmosféru. Typické jsou také četné dialogy mezi postavami, jimiž se děj posouvá kupředu. V četných vnitřních monolozích je čtenářkám přiblížena mentalita dospívajících dívek. Autor nešetří ani neotřelými

přirovnáními, kterými většinou vtipně glosuje tu či onu situaci. Jeho texty jsou tak čtivé také proto, že své náměty čerpá z vyprávění studentek či svých čtenářek. Jeho postavy se ničím neliší od čtenářek v témže věku, tudíž jsou jim jakousi předlohou, která jim nenucenou formou naznačuje, jak jednat v různých situacích.

Na základě společných znaků, jež jsem v jeho knihách nalezla, se domnívám, že autorovým záměrem není pouze podat zábavné vyprávění k pobavení čtenářek, nýbrž že si autor klade vyšší cíle. A to demonstrovat čtenářkám určité životní situace, do kterých se mohou dostat a následně je navést na cestu, jak si s nimi poradit. Převážně můžeme poukázat na značné rozdíly přístupu k lásce a k druhému pohlaví u hrdinek 70. a 90. let.

Způsob vyprávění, kterým autor umocňuje své působení na čtenářky, se jeho tvůrčím vývojem a dobovým působením radikálně změnilo. V 90. letech autor upustil od vypravěčské er-formy. Na jedné straně byl zánik er-formy způsoben změnami v konvenci, na druhé straně proto, že autor přizpůsoboval svou tvorbu soudobým nárokům čtenářů. Ich – forma působila autentičtěji, snáze vtáhla čtenářky do děje, snadněji prohlubovala jejich citové vnímání, které se ztotožňovalo s hrdinkami. K tomu dopomáhal rozsáhlý a detailní popis čehokoliv v dílech. Týkal se nejen popisu exteriérů a interiérů, ale i vnějšího popisu postav, jejich charakteristických znaků a chování, jednotlivých činností, rozvoje techniky, mezilidských vztahů, mluvy, názorů, postojů a emocí. Díla tak plně splňovala výchovné cíle, které měl autor od počátku svého díla na mysli.

O tom, že se tvorba Stanislava Rudolfa těšila a stále těší velké oblibě a zájmu ze strany čtenářů, svědčí i reedice jeho knih. V několika vydáních tak vyšly například tituly: *Kopretiny pro zámeckou paní* (Albatros- 1973, Erika- 1994, Albatros-1998), dále *První polovina nebe* (Víkend- 1993, Víkend- 1997, Erika- 2007) aj. Při většině reedic byla také měněna obálka knihy.

5. Použitá literatura

- POSPÍŠIL, Otokar - SUK, Václav František: *Dětská literatura česká: příručka dějin literárních pro školu, knihovny, i širší veřejnost*. Praha: Státní nakladatelství, 1924. 308 s.

- SEDLÁK, J.: *Dívky pro román*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967. In Vlašín, Š.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1948.

- HRABÁK, Josef. *Od laciného optimismu k hororu*: *O historii a patologii dvou odvětví literárního braku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. 245 s. ISBN 80-7023-029-0.

- MOCNÁ, Dagmar - PETERKA, Josef: *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha - Litomyšl : Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

- *Slovník literární teorie*. 2., rozš. vyd. Praha: Čs. spis., 1984. 456 s.

- MOCNÁ, Dagmar: *Červená knihovna: Studie kulturně a literárně historická. Pohled do dějin pokleslého žánru*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1996. 240 s., front. ISBN 80-7185-075-6.

- SIROVÁTKA, Oldřich: *Literatura na okraji*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. 98 s. Puls; Sv. 26. ISBN 80-202-0122-X.

- SIEGLOVÁ, Naděžda: *Próza s dívčí hrdinkou.* Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2000. 20 s. ISBN 80-7204-139-8.

- VAŘEJKOVÁ, Věra: *Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 1; Česká próza s dívčí hrdinkou. D. 2*. 1. vyd. Ostrava: Ateliér Milata, 1994. 23, 23 s

- JANOUŠEK, Pavel: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 2, M - Ž. Vyd. 1. Praha: Brána: Knižní klub, 1998. 791 s. ISBN 80-7243-014-9.

- URBANOVÁ, Svatava: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století : (reflexe české tvorby a recepce).* V Olomouci: Votobia, 2004. 457 s. ISBN 80-7220-185-9.

- CHALOUPKA, O. aj.: *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež.* Praha: Albatros, 1985.

- TOMAN, Jaroslav: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1992. 98 s. ISBN 80-7040-055-2.

- TOMAN, Jaroslav: *Trivialita a kýč v dětské literatuře pro děti a mládež.* 1. vyd. Brno:Akademické nakl. CERM, 2000. 20 s. ISBN 80-7204-140-1. Trivialita, kýč a dětský aspekt, s. 4.

- VAŘEJKOVÁ, Věra: *K diferenciaci prózy s dívčí hrdinkou v 60. letech. In: Populární literatura v české a slovenské kultuře po roce 1945*. Sborník referátů z literární konference 40. Bezručovy Opavy (16. – 18. 9. 1997). Ústav pro českou literaturu AV ČR Praha, Filozoficko-přírodovědná fakulta Slezské univerzity Opava 1998, s. 125 –129.

- SLABÝ, Z. K.: *Dívky pro román.* Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1967.

- ULIČNÝ, Oldřich. Prostor pro jazyk a styl: Lingvostylistické analýzy současné čes. prózy pro děti a mládež. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. 263 s.

Primární literatura:

- RUDOLF, Stanislav: Krásky a jejich superlásky, aneb, To nejlepší ze Stanislava Rudolfa. Vyd. 1. Praha: Erika, 2002. 211 s. ISBN 80-7190-889-4.

- Rudolf, Stanislav: Něžně háčkovaný čas. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983. 214 s. Zlatý klíček. ISBN (váz.).

- Rudolf, Stanislav. Kopretiny pro zámeckou paní. 5., upr. vyd., v Albatrosu 4. Praha: Albatros, 1998. 135 s. Romana. ISBN 80-00-00591-3, s. 20

- Rudolf, Stanislav. První polovina nebe. Vyd. 2. Praha: Víkend, 1997. 214 s. ISBN 80-85614-98-7.,

- Rudolf, Stanislav. Petra a Dominik. Opava: Vademecum, c1997. 188 s. ISBN 80-86041-16-6.

Internetové prameny:

- CBDB- Česká bibliografická databáze [online]. Dostupné z: http://www.cbdb.cz/kniha-7883-nezne-hackovany-cas-nezne-hackovany-cas
- Radka Zadinová: První polovina nebe. Dostupné z: http://www.webmagazin.cz/index.php?stype=all&id=6762
- Renata Šindelářová: Prostě, kdo umí - umí!. Dostupné z: http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2007110107

6. Příloha